

Gemeenschapshuizen, ouderwets of de nieuwste mode?

Een onderzoek naar de invloed van gemeenschapshuizen op de leefbaarheid in het dorp Molenhoek.

Auteur: Menno van Dinther
Bachelor thesis Geography, Planning and Environment (GPE)
Nijmegen School of Management, Radboud University Nijmegen
Juli 2019

Colofon

Datum: 21 juli 2019

Bachelorthesis Geografie, planologie en milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Student

Menno van Dinther

s4602331

mennovdinker@gmail.com

Supervisor

Korrie Melis

Word count: 20.230

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van mijn bachelorthesis ter afsluiting van de bachelor Geografie, Planologie en Milieu aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Het onderwerp van deze scriptie is de mate waarin gemeenschapshuizen invloed hebben op de leefbaarheid in het dorp Molenhoek. Het proces van een idee naar het eindproduct is een leerzame periode geweest. Het ging niet altijd voorspoedig, met name de beginfase van het onderzoek heeft veel tijd en moeite gekost zonder de beoogde resultaten. Uiteindelijk kwam het onderzoek op gang en is er met tevredenheid gewerkt aan het interviewen, observeren en analyseren.

Graag wil ik een aantal mensen bedanken die mij geadviseerd en ondersteunt hebben in de afgelopen periode. Ik zou Korrie Melis willen bedanken voor de tijd die ze vrij heeft gemaakt om mij te begeleiden. Ik kon altijd contact met haar opnemen via e-mail en ze gaf opbouwend advies. Daarnaast wil ik alle respondenten die deelgenomen hebben aan het onderzoek bedanken voor het delen van hun kennis en inzichten. Hierbij wil ik van de respondenten Harry van den Berg in het bijzonder bedanken. Ik mocht bij hem zowel een verkennend als een controlerend interview afnemen en dankzij hem heb ik verschillende contacten kunnen leggen in het dorp.

Menno van Dinther,

Heesch, 21 juli 2019

Inhoud

Colofon	II
Voorwoord	III
Samenvatting	VII
1. Inleiding	2
1.1 Projectkader	2
1.2 Relevantie	5
1.3 Doelstelling.....	6
1.4 Onderzoeksmodel.....	6
1.5 Vraagstelling	7
2. Theorie	8
2.1 Theoretisch kader	8
2.1.1 Leefbaarheid.....	8
2.1.2 Gemeenschapsvoorzieningen	9
2.1.3 Relatie tussen leefbaarheid en gemeenschapsvoorzieningen	10
2.1.4 Community Capitals Framework	10
2.2 Conceptueel model.....	12
3. Methodologie	14
3.1 Onderzoeksstrategie	14
3.2 Onderzoeksmateriaal	14
3.3 Verantwoording casus.....	16
3.4 Analysemethode.....	16
4. Analyse van de resultaten	18
4.1 Casusomschrijving Molenhoek	18
4.2 Gemeenschapshuizen in Molenhoek.....	20
4.2.1 Gemeenschapshuis De Wieken	20
4.2.2 Lees en Ontmoetingspunt	21
4.2.3 Kerk/sacristie	21
4.3 Gemeenschapshuizen geanalyseerd met behulp van CCF	22
4.4 Onderlinge relatie gemeenschapshuizen.....	25
4.5 Toekomst.....	27
5. Conclusie en reflectie	30
5.1 Conclusie.....	30
5.2 Reflectie.....	34
6. Aanbevelingen	36
Literatuur	38

Bijlagen	43
Bijlage 1: interviewguide expertinterview	43
Bijlage 2: Interviewguide gemeenschapshuizen	44
Bijlage 3: Interviewguide gemeente Mook en Middelaar	46
Bijlage 4: Observatie Molenhoek verenigingsavond	48
Bijlage 5:Codeboek families.....	49

Samenvatting

Veel dorpen in Nederland zien het inwonersaantal dalen, daarnaast wordt de bevolking relatief steeds ouder. Naast de demografische ontwikkelingen speelt de trend van individualisering en digitalisering een grote rol in de levenswijze van mensen. Al deze veranderingen in de manier van leven hebben invloed op de leefbaarheid. De leefbaarheid gaat in sommige dorpen achteruit door te weinig draagvlak voor bepaalde voorzieningen. Een ander gevolg is de achteruitgang van de sociale cohesie en het aantal ontmoetingen. Een belangrijke pijler in deze ontwikkelingen zou het gemeenschapshuis in het dorp kunnen zijn. Met name in de dorpen op het platteland streeft de gemeente naar een gemeenschapshuis die meerdere functies uitoefent. Zo kunnen de voorzieningen die te weinig draagvlak hebben zoals een postkantoor, bank of winkel toch nog voortbestaan in het gemeenschapshuis. Dit kan de leefbaarheid ten goede komen. In de literatuur wordt er verondersteld dat gemeenschapshuizen een positieve invloed hebben op de leefbaarheid in een dorp. In dit onderzoek wordt deze relatie onderzocht door middel van een casestudy in het dorp Molenhoek.

In hoofdstuk 1 wordt het onderzoek afgebakend. Het projectkader dat in de vorige alinea beschreven is, vormt het begin. Daarna zijn de doel- en vraagstelling opgesteld. Het doel van deze scriptie is als volgt: een bijdrage leveren aan de bestaande kennis over de relatie tussen gemeenschapshuizen en de leefbaarheid in een Nederlands dorp. Met de volgende vraag die centraal staat in deze thesis: *In hoeverre hebben de gemeenschapshuizen invloed op de leefbaarheid in Molenhoek?*

Ten slotte is in hoofdstuk 1 de relevantie beschreven. Wetenschappelijk is het interessant doordat er een hiaat is in onderzoek naar de relatie tussen gemeenschapshuizen en de leefbaarheid in een dorp. Voor de gemeente kan dit onderzoek van waarde zijn doordat het inzicht geeft wat het belang is van de gemeenschapshuizen en hoe zij het beleid voor gemeenschapsvoorzieningen in de toekomst verder kunnen ontwikkelen. Voor de dorpsbewoners zou dit onderzoek interessant kunnen zijn omdat zij meer inzicht krijgen wat een gemeenschapshuis inhoudt voor het dorp.

In hoofdstuk 2 zijn de theorieën en begrippen besproken die van toepassing zijn op dit onderzoek. Hieronder volgen de belangrijkste theorieën en begrippen. Leefbaarheid is de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld op zowel sociaal als fysiek gebied. Vervolgens kan een splitsing gemaakt worden tussen veronderstelde en ervaren leefbaarheid. De veronderstelde leefbaarheid is het objectieve deel van de leefbaarheid, die door middel van statistieken kan worden vastgesteld. De ervaren leefbaarheid is subjectief, het is gebaseerd op de meningen van inwoners. Er wordt in dit onderzoek gefocust op de laatste van deze twee, de ervaren leefbaarheid, doordat er met ervaren leefbaarheid dieper in kan worden gegaan op de waardering en beleving van de bewoners. Naast de leefbaarheid komt ook het begrip gemeenschapshuizen aan bod. In dit onderzoek wordt een gemeenschapshuis gezien als een openbaar gebouw, dat een maatschappelijk doel voor ogen heeft, dat zorgt voor sociaal contact en het een plek is waar evenementen of activiteiten kunnen plaatsvinden. Een manier om inzicht te krijgen in de gemeenschapsontwikkeling van een dorp is het Amerikaanse Community Capitals Framework (CCF). Dit model is ontwikkeld om in kaart te brengen welke aspecten belangrijk zijn bij het creëren of behouden van een gemeenschap. Echter, wordt er in dit onderzoek de leefbaarheid onderzocht en niet de gemeenschapsontwikkeling. Deze concepten staan nauw in verband met elkaar. Leefbaarheid ontstaat wanneer er aan alle gemeenschappelijke behoefte voldaan is, dus leefbaarheid kan als resultaat gezien worden van een goed functionerende gemeenschap. Deze methode bestaat uit zeven pijlers: sociaal kapitaal, menselijk kapitaal, cultureel

kapitaal, gebouwd kapitaal, financieel kapitaal, politiek kapitaal en natuurlijk kapitaal. Hierbij wordt het CCF als analysemodel gebruikt met de focus op het sociaal kapitaal. Door het Community Capitals Framework te operationaliseren is het mogelijk om inzicht te krijgen op welke gebieden (pijlers) en in welke mate de gemeenschapshuizen worden gewaardeerd in een gemeenschap. Om vervolgens te kijken in hoeverre deze invloed heeft op de ervaren leefbaarheid in Molenhoek.

In hoofdstuk 3 wordt de gebruikte methode besproken. Er is gekozen voor een kwalitatief empirische casestudy. Het dorp Molenhoek is geselecteerd als casus voor dit onderzoek. Molenhoek beschikt over drie gemeenschapshuizen met elk een andere vorm van beheer, grootte en functies. Hierdoor kan er een breed beeld geschetst worden in hoeverre gemeenschapshuizen in een dorp bijdragen aan de leefbaarheid. Daarbij zijn twee expert interviews, vier diepte interviews en één member check interview gedaan. Daarnaast zijn er vier observaties gedaan om zo een antwoord te krijgen op de centrale vraag. Het eerste interview is een verkennend interview geweest. Hierbij is ook meteen de wervingsmethode *snowball sampling* van start gedaan. Dankzij het netwerk van geïnterviewden zijn er nieuwe respondenten voor het onderzoek verkregen. Na het eerste interview zijn er vier interviews gehouden met bestuursleden/voorzitters van de gemeenschapshuizen. Vervolgens is er één interview afgenomen met de wethouder en teamcoördinator sociaal domein van de gemeente Mook en Middelaar. De observaties zijn gedaan tijdens de interviews in de gemeenschapshuizen en tijdens de verenigingsavond in De Wieken. Vervolgens zijn alle interviews getranscribeerd met Otranscribe en de interviewtranscripten gecodeerd met Atlas.ti. Het gebruik van Atlas.ti heeft bijgedragen aan de beeldvorming en inzicht gegeven in welke pijlers van het CCF het meest relevant zijn met betrekking tot de gemeenschapshuizen

Hoofdstuk 4 bestaat uit de analyse van de resultaten.

Allereerst wordt de casus uitgebreid toegelicht. Hieruit blijkt dat Molenhoek een verleden heeft gehad met wisselende activiteit. In de jaren 70 werd er veel gebouwd in Molenhoek en dit zorgde voor activiteiten en evenementen. Er kwamen veel ouders met jonge kinderen wonen die veel organiseerden in het dorp. Toen deze generatie ouder werd is het stokje niet overgedragen aan de nieuwe generatie. Er kwam weer een terugval van activiteiten in het dorp, het werd een soort slaapdorp. Het voorstel gemeentelijke herindeling heeft er uiteindelijk samen met de fondswervingscampagne van de kerk in 2006 voor gezorgd dat de hoeveelheid activiteiten weer toenam. De Molenhoeker wilde geen gemeentelijke herindeling, dit zorgde voor een positieve impuls betreft de activiteiten. Momenteel is Molenhoek een levendig dorp met veel activiteit, daarbij hebben ze een open karakter en steken ze graag samen de schouders onder projecten. Er wordt voornamelijk gewerkt in Nijmegen op de Radboud universiteit en Radboud UMC. Er heerst daardoor een grootstedelijke mentaliteit in Molenhoek. Iedereen geniet van hun eigen voorkeuren en eigen interesses, maar geeft daarbij de ander ook ruimte voor hun eigen voorkeuren.

Na de casusomschrijving is elk van de gemeenschapshuizen toegelicht. De Wieken ligt in het centrum van Molenhoek, aan een zijstraat van het kleine winkelcentrum en tegenover de basisschool. Het gebouw bestaat uit meerdere zalen, waarvan een grote zaal met één podium. Het faciliteert het verenigingsleven in Molenhoek. Daarnaast is er ook een café gedeelte. Het Lees en Ontmoetingspunt (LOP) is van de dorpsraad en is ontstaan toen de bibliotheek in Mook gesloten moest worden. Het vervangt de bibliotheek enigszins en met zijn goede locatie heeft het een laagdrempelige inloofunctie waardoor het voor veel sociaal contact en ontmoeting zorgt. De sacristie is gelegen naast de kerk en zorgt voor religieuze activiteiten en faciliteert de stichting Culturele Activiteiten Molenhoek (CAM). Het heeft in

mindere mate een sociale functie vergeleken met de andere twee gemeenschapshuizen.

De zeven *Capitals* van het CCF zijn daarna besproken. Hieruit blijkt dat de gemeenschapshuizen met het sociaal kapitaal in combinatie met het gebouwd kapitaal van invloed zijn op de leefbaarheid. Door de ontmoetingsfunctie en het sociale contact dat het LOP creëert met zijn inloop en De Wieken doordat het de verenigingen faciliteert. Daarnaast zijn het LOP en de sacristie deels verantwoordelijk voor een positieve invloed op het cultureel en menselijk kapitaal in Molenhoek. Vanwege de organisatie van vele lezingen en activiteiten zorgen ze ervoor dat de inwoners van Molenhoek zich kunnen ontwikkelen op intellectueel of cultureel gebied.

Vervolgens is in de analyse van de resultaten besproken hoe de onderlinge relatie tussen de gemeenschapshuizen eruit ziet. Daarna is er een toekomstbeeld opgesteld. Uit de interviews blijkt dat er met name in het verleden sprake is geweest van concurrentie. Om niet elkaars vliegen af te vangen, zijn er afspraken gemaakt en is er momenteel meer sprake van een samenwerking tussen de gemeenschapshuizen dan echte concurrentie. In de toekomst zal hier nog meer naar gestreefd worden. Voor de gemeenschapshuizen is het belangrijk dat ze meegaan met de tijd en de vraag van de bewoners in de toekomst. Hierdoor kunnen ze zorgen dat het publiek blijft komen en daardoor rendabel blijven.

In hoofdstuk 5 zijn eerst de deelvragen beantwoord en daarna is er antwoord gegeven op de centrale vraag. Uit de conclusies blijkt dat de gemeenschapshuizen door middel van het sociaal, cultureel, menselijk en politiek kapitaal in Molenhoek een bijdrage leveren aan de leefbaarheid. Hierin springt het sociaal kapitaal eruit. Zoals in hoofdstuk 4 beschreven staat, zorgen ze voor sociaal contact door middel van het faciliteren van het verenigingsleven en ontmoeting door middel van de inloopruimte van het LOP en het café van De Wieken. Daarnaast dragen ze ook bij aan de betrokkenheid en binding met het dorp door de talloze activiteiten die georganiseerd worden. De leefbaarheid in Molenhoek wordt ook positief beïnvloed door het cultureel en menselijk kapitaal dat de gemeenschapshuizen creëren door middel van lezingen en andere activiteiten. Ook heeft het LOP een politieke functie, doordat zij in contact staan met de gemeente wanneer er problemen zijn vanuit de bewoners in het dorp.

Het activiteitenaanbod vanuit de gemeenschapshuizen is zelfs zo groot dat er een lichte vorm van concurrentie optreedt. Dit zorgt ervoor dat de bewoners van Molenhoek veel keus hebben en het een actief dorp is. In de toekomst zal er meer in overleg te werk worden gegaan. De inloopactiviteiten zullen meer plaatsvinden in het LOP en de activiteiten met groter publiek in De Wieken. De gemeenschapshuizen hebben op het financieel en natuurlijk kapitaal in Molenhoek geen invloed. Het financiële kapitaal heeft wel invloed op de gemeenschapshuizen, onder andere in de vorm van subsidie voor het LOP.

Vervolgens is er ook nog gereflecteerd op het onderzoek en de resultaten. De gebruikte analysemethode voor dit onderzoek, het Community Capitals Framework is van origine Amerikaans en gebruikt voor gemeenschapsontwikkeling. In eerste instantie was het daardoor lastig toe te passen op de casus. Nadat het geoperationaliseerd was, kon er goed mee gewerkt worden en heeft het een bijdrage geleverd aan de resultaten van dit onderzoek. Verder is er naar tevredenheid gewerkt met de *snowball sampling method* die gebruikt is voor het verwerven van respondenten. Een kritiekpunt betreffende de interviewstrategie is de keuze wie te interviewen. Ik heb nu vanuit de kant de voorzitters van de

gemeenschapshuizen, leden van de dorpsraad en de gemeente geïnterviewd. Het voordeel hiervan is dat zij veel verstand hebben van het onderwerp. Het nadeel is dat er geen resultaten zijn van de gewone bewoner van Molenhoek. Dit had meer informatie opgeleverd over de waarde die bewoners toekennen aan de gemeenschapshuizen. Echter, leek het mij niet passend bij een kwalitatief onderzoek dat bestaat uit diepte interviews om met bewoners te praten. Doordat dit mogelijk tot een gebrek aan diepgang zou leiden.

Tot slot worden in hoofdstuk 6 de aanbevelingen voor een vervolgonderzoek besproken. Er kan onderzocht worden welke waarde de gebruikers en andere bewoners van Molenhoek aan het gemeenschapshuis hechten. Voor een vervolgonderzoek zou het ook interessant kunnen zijn om dieper in te gaan op de vraag aan welke gemeenschapsvoorzieningen de jongeren in Molenhoek behoefte hebben. Vanuit de interviews is er gebleken dat voornamelijk ouderen gebruik maken van het gemeenschapshuis. Tevens zou er onderzoek gedaan kunnen worden of de gemeenschapshuizen meer kapitalen zouden kunnen beïnvloeden. Daarnaast zijn er praktische aanbevelingen gemaakt om de maatschappelijke zorgfunctie uit te breiden, kijkende naar de toekomstige demografische veranderingen zal deze functie voor ouderen nodig zijn. Ook kan moderniseren een optie zijn om een grotere doelgroep te betrekken. Dit kan onder andere door de zichtbaarheid van het activiteitenprogramma van de gemeenschapshuizen te vergroten. Ten slotte zou er nog geïnvesteerd kunnen worden in de onderlinge relatie tussen de gemeenschapshuizen voor een beter totaal aanbod in het dorp.

1. Inleiding

1.1 Projectkader

Elke plaats in Nederland is uniek. In oppervlakte, inwonersaantal, samenstelling en nog talloze andere aspecten. De ene persoon woont liever in de grote stad, de ander kiest liever voor een klein dorp om in te wonen. Echter, er is in de laatste jaren wel een ontwikkeling te zien in de voorkeur tussen stad en dorp. In absolute aantallen vindt er een daling plaats van dorpsbewoners. Dit komt mede door het afgenomen geboortecijfer in Nederland en de toegenomen migratie (Elshof & Bailey, 2015).

Het dalend aantal inwoners is niet zo zeer het probleem in dorpen. Door politieke en sociale ontwikkelingen is er een nieuwe dimensie ontstaan betreffende de dorpsproblematiek (Hospers, 2012). Het probleem zit hem in de veranderende inwonerssamenstelling van dorpen. Met name de jongeren vertrekken uit het dorp om te gaan studeren in de stad. Doordat de jeugd in de stad gaat wonen groeit ook een groot deel van de volgende generatie in de stad op (Munoz, Farmer, Warburton, Hall, 2014). De afname van jongeren heeft invloed op de ontwikkelingen op het gebied van leefbaarheid en voorzieningen (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, 2011). Aedes stelt dat krimp van het aantal inwoners tot minder voorzieningen leidt en daardoor tot een mindere leefbaarheid (Aedes, 2008). Echter, er zijn ook meerdere onderzoeken die stellen dat het verdwijnen van een voorziening een beperkte invloed heeft op de leefbaarheid. Met minder voorzieningen kunnen er weer andere vormen van vitaliteit ontstaan, waardoor de leefbaarheid er niet onder hoeft te lijden (Haartsen, 2014).

Leefbaarheid is mede dankzij de demografische veranderingen een actueel onderwerp in dorpen. De Vereniging Dorpshuizen en Kleine Kernen (DDK) vindt bijvoorbeeld dat leefbaarheid een kerntaak van de provincie moet worden (DDK Gelderland, 2019). Anno 2019 is er een integrale visie betreft het begrip leefbaarheid. Zowel de fysieke- en sociale elementen worden belicht zoals veiligheid, sociaaleconomische aspecten en percepties (Ministerie van VROM, 2007). Leefbaarheid kan gezien worden als de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden die de mens er aan stelt (Leidelmeijer & van Kamp, 2003; Mul, 2010). Het begrip kan opgesplitst worden in twee vormen. De veronderstelde leefbaarheid, dit is de leefbaarheid die vast te stellen is aan de hand van objectieve informatie. Een dorp wordt verondersteld leefbaar gezien als alle basisvoorzieningen aanwezig zijn (van der Wouw, 2011). Naast veronderstelde leefbaarheid is er ervaren leefbaarheid. Dit is hoe de leefbaarheid beleefd wordt door de bewoners (van der Wouw, Walrave, Bakker, & van Sluis, 2009, p. 8 – 9). Dit wordt in het theoretisch kader verder uitgewerkt.

De leefbaarheid in een gebied is dynamisch, het kan door de jaren heen veranderen en is te beïnvloeden door de mens. Volgens Furlan bestaat er een wederzijdse relatie tussen de gebouwde omgeving, het sociaal kapitaal en de leefbaarheid (Furlan, 2015). Het komt de leefbaarheid ten goede wanneer de gebouwde omgeving een plek biedt om het sociaal kapitaal uit te voeren. Het sociaal kapitaal verwijst naar de sociale relaties, vertrouwen, normen en netwerken waar mensen in leven (Adler & Kazanowski, 1998). Door Bourdieu wordt sociaal kapitaal gelinkt met machtsfuncties en conflicten (Bourdieu in Siisiainen, 2003). Hij bekijkt het concept vanuit een individualistisch oogpunt. Dat mensen sociale relaties aangaan om zelf beter van te worden (Bourdieu in Siisiainen, 2003). Andere onderzoekers linken sociaal kapitaal niet alleen aan het individu. Volgens Putnam kenmerkt sociaal kapitaal

zich door sociale relaties die een waarde of opbrengst hebben voor individuele personen of voor de plaatselijke gemeenschap (Putnam, 2001). In het sociaal kapitaal kan een splitsing worden gemaakt tussen *bonding* social capital en *bridging* sociaal kapitaal. *Bonding* is de relatie tussen een vaak homogene groep mensen zelf, terwijl *bridging* staat voor het overbruggen van relaties tussen groepen, rassen, klassen, etc. Een situatie kan ook tussen de splitsing in zitten, dat beide begrippen elkaar overlappen (Claridge, 2018). Dit komt voor wanneer in een groep met dezelfde achtergrond niet iedereen gelijk is (Claridge, 2018).

Uit meerdere onderzoeken blijkt dat de sociale aspecten waaruit het sociaal kapitaal bestaat de grootste rol spelen bij het beoordelen van de leefbaarheid in een gebied (Verweij, 2014; Leijdelmeijer 2009). De mate en aard van de contacten en de gedeelde normen die terugkomen in het sociaal kapitaal worden als belangrijkste factor voor een leefbaar dorp geacht (Verweij, 2014). Deze aspecten zijn ook terug te vinden in het begrip sociale cohesie. Sociale cohesie is te definiëren als de kwaliteit van de sociale relaties met de buurt, de mate van gehechtheid, het zich thuis voelen in de buurt en het verantwoordelijkheidsgevoel voor de leefbaarheid in de buurt (De Hart et al., 2002). Sociale cohesie heeft veel raakvlakken met het begrip sociaal kapitaal, maar er is een duidelijk verschil tussen beide aanwezig. Met sociale cohesie kunnen er uitspraken worden gedaan over de hechtheid en samenhang van sociale netwerken, terwijl sociaal kapitaal verwijst naar de voordelen die deze sociale netwerken op kunnen brengen (Kleinmans, 2005).

Sociale cohesie speelt een steeds belangrijke rol in de toekomst voor een goede kwaliteit van leven in een dorp (Dam & Daalhuizen, 2013). Een andere trend die verband houdt met de leefbaarheid is de individualisering van de samenleving. Individualisering is een proces dat al meerdere eeuwen aan de gang is in westerse wereld, individualisering is niet zozeer goed of slecht (Schnabel, 2004). Individualisering kan invloed hebben op drie verschillende elementen. De traditionele instituties, de vrijheid om keuzes te maken en de verbanden tussen individu en verschillende groepen. Voor de eeuwwisseling waren er verschillende onderzoeken van bijvoorbeeld Putnam en Fukuyama die de negatieve kanten van individualisering belichten, er zou een crisis in de sociale cohesie ontstaan (Putnam, 1995; Fukuyama, 1999). Putnam stelde dat individuen in mindere mate sociale contacten met elkaar zouden onderhouden (Putnam, 1995). Heitmeyer stelt zelfs dat naar verloop van tijd de gemeenschap van sociale relatie ophoudt te bestaan (Heitmeyer, 1997). Uit meer recent onderzoek in Nederland blijkt dat de mate van contact redelijk stabiel is, maar de vorm van contact verandert gedurende de tijd (Centraal Bureau Statistiek, 2017). Echter de hoeveelheid mensen die niet mee kan met deze ontwikkelingen neemt wel toe. Hierdoor is er een grotere kans op een toename van mensen die leven in een sociaal isolement (Centraal Bureau Statistiek, 2017).

Een fenomeen dat vaak gepaard gaat met sociaal isolement is eenzaamheid. Het sociale aspect heeft invloed in hoeverre iemand zich eenzaam voelt. Uit het onderzoek *Eenzaamheid in de digitale stad* van (Linders, 2004) blijkt dat het aantal ontmoetingen en contacten samenhangt met de mate van eenzaamheid. Ontmoetingen en sociaal contact kunnen als indicator gezien worden voor eenzaamheid (Linders, 2004).

Eenzaamheid is één van de zorgen met de ouder wordende bevolking in Nederland (Vermeij & Mollenhorst, 2008). Dit komt zowel in dorpen als in steden voor. In dorpen komt eenzaamheid onder de bewoners wel relatief minder voor dan in de stad (Thomése, 2007).

Uit de bovenstaande alinea's blijkt dat er behoefte is aan sociaal contact tussen mensen voor het creëren of behouden van een leefbaar dorp. Gemeenschapsvoorzieningen geven deze mogelijkheid, ze horen bij de sociale infrastructuur van een dorp (Van der Meer et al., 2008). De sociale infrastructuur is het geheel aan voorzieningen, verenigingen en activiteiten die in een dorp georganiseerd worden (Van der Meer et al., 2008). Daarnaast is voor het creëren of behouden van een levendig dorp met een goede sociale cohesie een ontmoetingsplek een voorwaarde (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, 2011). Ontmoetingsplekken zorgen voor dynamiek in een dorp. Er ontstaat een ruimte waar nieuwe ideeën ontstaan en hebben een positieve invloed op de sociale cohesie in een gemeenschap (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, 2011). Dautzenberg stelt hierbij wel dat er vanwege de toegenomen welvaart en mobiliteit in de afgelopen jaren er kans is dat mensen minder aan het dorp verbonden zijn dan vroeger (Dautzenberg, 2010). De voornaamste ontmoetingsplekken zijn gemeenschapshuizen. Daarop volgend komen respectievelijk horeca, kerkelijke accommodaties, scholen en verenigingsgebouwen als ontmoetingsplaatsen in een dorp (Thissen & Fortuijn 2012).

Een gemeenschapshuis in een dorp is een ontmoetingsplek waar initiatieven kunnen leiden tot voorzieningen die bewoners op lokaal niveau gecreëerd hebben (Thissen & Fortuijn 2012). Het gemeentelijk beleid streeft naar gemeenschapshuizen die meerdere functies uitoefenen (van Lenteren, 2005). Vooral in de dorpen op het platteland, waar het voorzieningenniveau steeds meer verschaald, kunnen zij de plek zijn waar voorzieningen worden samengebracht (Dorpshuizen, z.d.). Zorgvoorzieningen, maar ook een bank, postkantoor, winkel, etc. kunnen worden ondergebracht in het gemeenschapshuis. Het combineren van voorzieningen in een gemeenschapshuis is kostenbesparend (Thissen & Fortuijn 2012). Naast het combineren van voorzieningen is de belangrijkste functie van een gemeenschapshuis het creëren van een ontmoetingsplek. Deze ontmoetingsplek zorgt zoals in bovenstaande alinea beschreven is voor een versterking van de sociale cohesie in een dorp (Thissen & Fortuijn 2012).

In het algemeen wordt aangenomen dat een gemeenschapshuis een positieve invloed heeft op de leefbaarheid. Thissen stelt juist dat een gemeenschapshuis geen voorwaarde is voor de leefbaarheid in een gebied, maar juist het resultaat van goede leefbaarheid (Thissen & Fortuijn 2012). Wanneer de leefbaarheid in een gebied goed is willen bewoners graag het initiatief nemen en samen organiseren, hieruit zou een gemeenschapshuis tot stand komen. Er is wel een kanttekening te plaatsen bij het generaliseren van dit onderzoek voor Nederland. De genomen casus is verankerd in een bepaald sociaal en geografisch milieu. Het onderzoeksgebied waren kleine hechte dorpen in Friesland waar het gemeenschapshuis centraal staat. Dit is in veel andere dorpen in Nederland niet het geval (Thissen & Fortuijn 2012). Daarnaast is elk gemeenschapshuis anders, in beheer, grootte en functies, etc. Er is in de literatuur geen allesomvattend antwoord te vinden wat de waarde van een gemeenschapshuis is voor de leefbaarheid in Nederland.

Afhankelijk van de grootte van het dorp zijn er één of meerdere gemeenschapshuizen. Daarnaast speelt de mate van activiteit en interesse van de bewoners ook een rol in het aantal gemeenschapshuizen. Indien er meerdere gemeenschapshuizen in hetzelfde dorp staan kan dit tot concurrentie leiden, doordat zij hetzelfde aanbod hebben. Aan de andere kant zouden meerdere gemeenschapshuizen in een dorp elkaar kunnen versterken en aanvullen wat ten goede komt aan de leefbaarheid. Een van de dorpen waar relatief veel

gemeenschapshuizen zijn in verhouding tot het aantal inwoners is het Limburgse dorp Molenhoek. Dat beschikt over drie gemeenschapshuizen en heeft 3.670 inwoners (Kessel, 2018). In hoofdstuk 3.3 wordt de keuze voor dit dorp verder verantwoord.

De hedendaagse veranderingen van sociaal contact, individualisering en demografische krimp hebben een invloed op de rol van het gemeenschapshuis in een dorp. Dit maakt het een interessant onderwerp om te onderzoeken. In dit onderzoek wordt gekeken hoe gemeenschapshuizen en leefbaarheid gerelateerd zijn. Dit zal onderzocht worden door in te gaan op de casus in Molenhoek, omdat het een dorp is met relatief veel gemeenschapshuizen.

1.2 Relevantie

Dit onderzoek richt zich op de rol van gemeenschapshuizen tot de leefbaarheid in een Nederlands dorp. Er is vaak onderzoek gedaan naar welke aspecten invloed hebben op de leefbaarheid en hoe deze te meten zijn (Veenhoven, 2000 en van Dorst, 2005). Daarnaast zijn er een meerdere onderzoeken gedaan over gemeenschapshuizen. Het Oranjefonds heeft onderzoek laten doen naar de waardering van gemeenschapsaccomodaties in Nederland (Oranjefonds, 2010). Thissen en Fortuijn hebben in Friesland onderzocht wat een dorps huis betekent voor de leefbaarheid in een dorp (Thissen & Fortuijn, 2012). Verder is de verbinding tussen leefbaarheid en gemeenschapshuizen nog weinig onderzocht in Nederland. Het is daarom interessant de relatie tussen deze twee begrippen te onderzoeken. Het onderzoek is uitgevoerd door middel van een casestudy waarin een dorp en de daarbij behorende gemeenschapshuizen worden geanalyseerd door middel van het Community Capitals Framework.

Deze methode wordt voornamelijk in Amerika gebruikt voor het analyseren van gemeenschapsvorming. In dit onderzoek zal het Amerikaanse Community Capitals Framework dienen als analysemodel voor de leefbaarheid. De inhoud van dit model wordt in het theoretisch kader uitgebreid toegelicht. Het CCF is in Nederland nog vrijwel niet gebruikt en zou tot nieuwe inzichten kunnen leiden. Mede dankzij de vernieuwende kijk van het CCF zou dit onderzoek kunnen bijdrage aan de kennis die in Nederland beschikbaar is over de rol van gemeenschapshuizen.

Er wordt veel aandacht besteed aan de relatie van de stad en haar leefbaarheid. In 2004 heeft het begrip leefbaarheid een plek gekregen op het grotestedenbeleid (GSB). De afgelopen jaren krijgt dorpsproblematiek met daarbij de verminderende leefbaarheid ook steeds meer aandacht op de politieke agenda. Dit onderzoek sluit daardoor goed aan bij de actuele maatschappelijke vraagstukken. Dit onderzoek is maatschappelijk interessant voor de bewoners van Molenhoek en beleidsmakers van de gemeente. Voor de gemeente kan dit onderzoek van waarde zijn doordat het inzicht kan geven wat het belang is van het gemeenschapshuis en hoe zij het beleid voor gemeenschapsvoorzieningen in de toekomst verder kunnen ontwikkelen. Dankzij het CCF toe te passen kan er door middel van de zeven verschillende pijlers gekeken worden welk aspect het meest van waarde is en waarop er gefocust moet worden. De kennis die hiermee beschikbaar komt zou tot extra inzichten kunnen leiden in toekomstige ruimtelijke en sociale plannen en acties in dorpen. Voor de dorpsbewoners zou dit onderzoek interessant kunnen zijn doordat zij meer inzicht krijgen wat een gemeenschapshuis inhoudt voor het dorp.

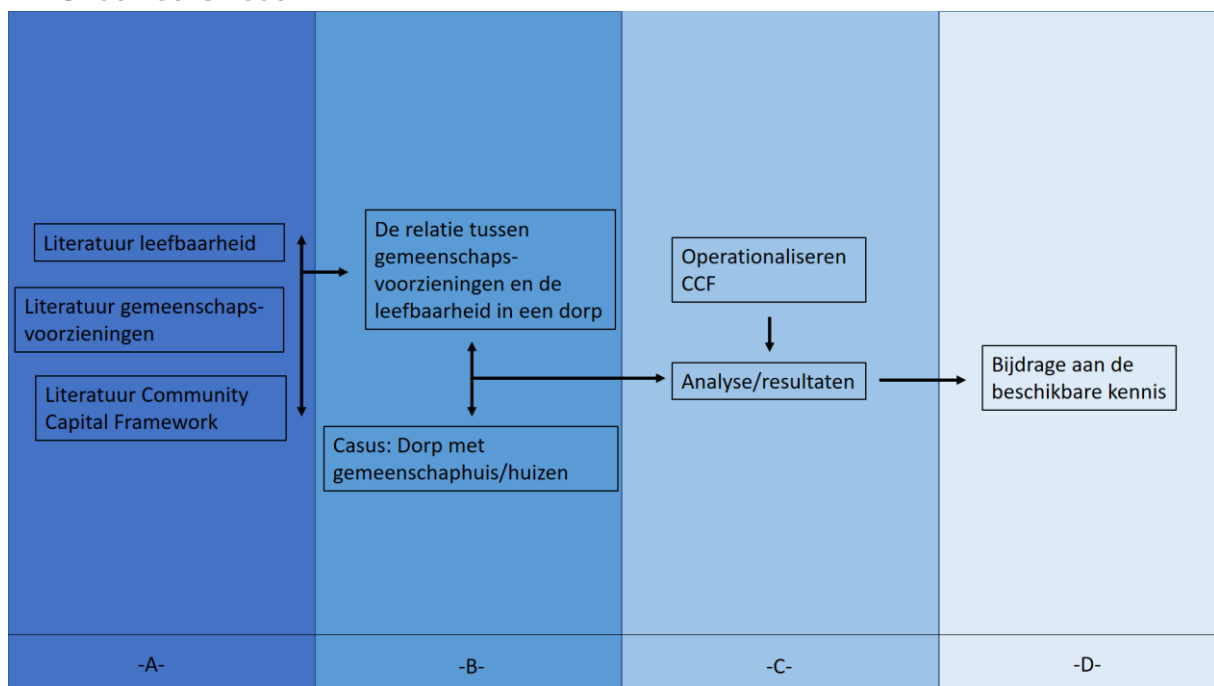
1.3 Doelstelling

Zoals in het projectkader naar voren kwam zijn er maatschappelijke en demografische veranderingen in Nederland aan de gang. Het is nu nog niet duidelijk welke rol gemeenschapshuizen spelen in deze verandering. Daarom is het van belang dat er meer kennis komt over de invloed van een gemeenschapshuis op de leefbaarheid in een dorp. Het zou inzicht kunnen geven op de vraag of een gemeenschapsvoorziening zoals een gemeenschapshuis van toegevoegde waarde is voor de leefbaarheid in een dorp. Het doel van dit onderzoek is als volgt:

Bijdragen aan de bestaande kennis over de relatie tussen gemeenschapshuizen en de leefbaarheid in een Nederlands dorp.

Dit inzicht kan door middel van observaties, diepte-interviews met experts, werknemers/bestuurders van de gemeenschapshuizen en ambtenaren van de gemeente Mook en Middelaar verworven worden. Leefbaarheid bestaat uit ervaren en veronderstelde leefbaarheid (Wouw van der, 2009). In dit onderzoek zal naar de ervaren leefbaarheid gekeken worden. Er kan met ervaren leefbaarheid dieper in worden gegaan op de waardering en beleving van de bewoners. In het theoretisch hoofdstuk zal leefbaarheid verder toegelicht en geoperationaliseerd worden.

1.4 Onderzoeksmodel

Figuur 1 Onderzoeksmodel

Toelichting bij het onderzoeksmodel:

- (-A-) Kennis uit de wetenschappelijk literatuur van de onderwerpen leefbaarheid, gemeenschapshuizen en Community Capitals Framework wordt bestudeerd.
- (-B-) De verkregen kennis wordt omgezet in een onderwerp en daarmee een hoofdvraag opgesteld. Deze vraag zal door middel van diepte interviews onderzocht worden.
- (-C-) De resultaten uit de interviews worden geanalyseerd. Een instrument dat daarbij

gebruikt gaat worden is het Community Capitals Framework.

(-D-) Ten slotte wordt er een antwoord gegeven op de hoofdvraag. Met deze vraag wordt tevens het doel bereikt.

1.5 Vraagstelling

In dit onderzoek staat de rol van de gemeenschapshuizen in een dorp centraal. Om inzicht te krijgen in de bijdrage van de gemeenschapshuizen voor de leefbaarheid in het dorp zal er onderzoek gedaan worden naar hoe de betrokken van de gemeenschapshuizen, de gemeente en experts in het dorp de leefbaarheid ervaren. De hoofdvraag is als volgt:

Onderzoeksvraag: In hoeverre hebben de gemeenschapshuizen invloed op de leefbaarheid in Molenhoek?

Om tot een goed antwoord te komen op de centrale vraag is deze opgesplitst in vier deelvragen.

1. Welke functies vervullen de gemeenschapshuizen in Molenhoek?

Deelvraag 1.1 heeft als doel om te achterhalen waarvoor de gemeenschapshuizen gebruikt worden in Molenhoek. Door het Community Capitals Framework te gebruiken als analysemodel in de hoofdvraag, kan er antwoord gegeven worden welke functies bijdragen aan de leefbaarheid.

2. Hoe is de onderlinge relatie tussen de gemeenschapshuizen in Molenhoek?

Deelvraag 1.2 heeft als doel om te kijken waarin de gemeenschapshuizen verschillen en overeenkomen en wat voor invloed de onderlinge relatie van de gemeenschapshuizen op Molenhoek heeft.

3. In hoeverre dragen de gemeenschapshuizen bij aan het ontmoeten in Molenhoek?

Deelvraag 1.3 gaat dieper in op de mate waarin de gemeenschapshuizen bijdragen aan ontmoetingen in het dorp. Uit het projectkader blijkt dat ontmoeting een belangrijk onderdeel voor leefbaarheid in een dorp is. Het is daardoor interessant om dit onderdeel verder te onderzoeken.

4. Welke rol hebben gemeenschapshuizen in het toekomstbeeld van Molenhoek?

Deelvraag 1.4 heeft als doel om te kijken wat de gemeenschapshuizen in de toekomst op het gebied van leefbaarheid kunnen betekenen. Zo kan er in beeld worden gebracht wat momenteel de positieve punten zijn die kunnen worden doorgezet in de toekomst en waar mogelijk verbetering aan te brengen is.

Met deze deelvragen wordt er geprobeerd een breed beeld te schetsen van de invloed van de gemeenschapshuizen op de leefbaarheid in Molenhoek. Hierbij wordt het Community Capitals Framework betrokken om een overzichtelijk en concreet beeld te krijgen van de leefbaarheid.

2. Theorie

In het eerste hoofdstuk is het projectkader met daarbij de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie behandeld. Dit hoofdstuk zal ingaan op de theorie die gebruikt wordt voor het onderzoek. Daarnaast zullen de belangrijkste begrippen en theorieën behandeld worden. Tevens is hierbij een conceptueel model opgesteld.

2.1 Theoretisch kader

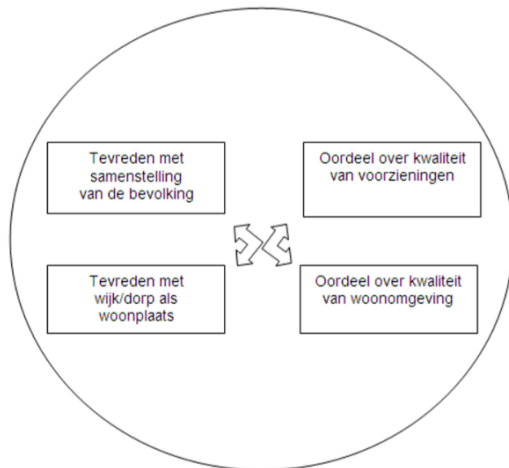
Voor het beantwoorden van de hoofdvraag is het nodig om verschillende begrippen verder toe te lichten. Ten eerste wordt leefbaarheid beschreven. Daarna wordt er verder ingegaan op het begrip gemeenschapsvoorzieningen, die een belangrijke rol speelt in dit onderzoek. Vervolgens wordt er een link gelegd tussen leefbaarheid en gemeenschapsvoorzieningen. Ten slotte zal het Community Capitals Framework, dat gebruikt wordt voor het analyseren van de leefbaarheid, aan bod komen.

2.1.1 Leefbaarheid

Leefbaarheid is zoals in het projectkader besproken een abstract begrip. Het wordt vaak in de literatuur gebruikt, maar in de praktijk is het lastig om leefbaarheid te meten en visualiseren. In de meest brede betekenis wordt leefbaarheid gedefinieerd als: *“de mate waarin een leefomgeving aansluit op het adaptief repertoire van een soort”* (Veenhoven, 2000, p2). Een stuk concreter is de definitie die Leidelmeijer en Mul aan leefbaarheid geven. De mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld op zowel sociaal als fysiek gebied (Leidelmeijer & van Kamp, 2003; Mul, 2010). Deze betekenis geeft nog geen beeld wat leefbaarheid precies inhoudt, dit doet van der Wouw in zijn leefbaarheidsonderzoek wel.

Van der Wouw splitst leefbaarheid op in veronderstelde en ervaren leefbaarheid. De veronderstelde leefbaarheid is het objectieve deel van de leefbaarheid, die door middel van statistieken kan worden vastgesteld (van der Wouw et al., 2009). De veronderstelde leefbaarheid wordt gemeten door het aantal voorzieningen in een wijk of dorp te analyseren. Een dorp is verondersteld als leefbaar wanneer het de basisvoorzieningen heeft. Wat er onder deze basis voorzieningen valt staat ter discussie. In veel gevallen worden een basisschool, gemeenschapshuis, bibliotheek en bank als basisvoorzieningen gezien. Tevens moet er de mogelijkheid zijn om boodschappen te kunnen doen, een brief te posten, met het openbaar vervoer te reizen en aan sportactiviteiten deel te nemen (van der Wouw, 2009).

De ervaren leefbaarheid is subjectief, het is gebaseerd op de meningen van de bewoners. (van der Wouw, 2009). Ervaren leefbaarheid heeft een sterke samenhang met de tevredenheid over de woonomgeving en de aanwezige voorzieningen. Van der Wouw heeft ervaren leefbaarheid als volgt meetbaar gemaakt (van der Wouw, 2011).

Figuur 2 Dimensies van ervaren leefbaarheid (Van der Wouw, 2011)

Het draait in dit model om de tevredenheid en kwaliteit van het dorp. Zoals te zien is in figuur 2 hebben deze dimensies invloed op elkaar. Wanneer een dimensie verandert zal dit invloed hebben op de andere dimensies.

2.1.2 Gemeenschapsvoorzieningen

In eerste instantie werden gemeenschapshuizen ontwikkeld voor openbare dienstverlening, dat positief zou zijn voor het publiek goed (Glover, 2004). Het werd gebruikt om blijvende sociale waarden te bevorderen en de gemeenschapsvorming te verbeteren. Tegenwoordig zijn de gemeenschapshuizen gericht op de vraag van de bewoners van het dorp of de stad (Glover, 2004). Een gemeenschapshuis in een dorp kan ook een dorps huis zijn, vaak wordt het zo benoemd in de literatuur (Vermeij & Mollenhorst, 2008; Thissen & Fortuijn 2012). Het dorps huis heeft dezelfde betekenis als het gemeenschapshuis, het zal daarom in dit onderzoek als gelijke worden beschouwd. In het projectkader werd al vermeld dat gemeenschapshuizen in veel gevallen twee functies hebben. Het combineren van voorzieningen die uiteen lopen van zorgvoorzieningen tot winkel. Voor de zorgvoorzieningen wordt steeds vaker een gemeenschapshuis gebruikt. Vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) moet de gemeente ervoor zorgen dat mensen zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen (Rijksoverheid, 2015). Zelfredzaamheid en participatie in de samenleving is daarbij essentieel. De gemeenschapshuizen worden steeds vaker gebruikt om een plek voor deze ondersteuning te bieden (Dorps huizen, z.d.). Daarnaast creëren gemeenschapshuizen een ontmoetingsplek in het dorp (Thissen & Fortuijn 2012). Met name de tweede functie, het zorgen dat bewoners elkaar ontmoeten is van cruciaal belang. Dit komt doordat gemeenschapsvoorzieningen worden gezien als de voornaamste ontmoetingsplaats in een dorp of stad (Oranjefonds, 2010).

In dit onderzoek zal de focus liggen op de gemeenschapshuizen in het dorp Molenhoek. Hierbij zal de definitie gemeenschapshuis breed getrokken worden. Volgens de landelijke vereniging kleine kernen (lvkk) is een gemeenschapshuis een ontmoetingsplaats waar er ruimte is voor het verenigingsleven en een verscheidenheid aan maatschappelijke diensten (Dorps huizen, z.d.). Onder maatschappelijke diensten wordt verstaan alle functies die er zijn in het belang van de mens. Om deze diensten te organiseren in een gemeenschapshuis zijn er beheerders/ bestuurders nodig. De manier waarop een gemeenschapshuis beheerd wordt

kan verschillen van volledig betaalde werknemers tot alleen vrijwilligers. Naast beheer kan een gemeenschapshuis variëren in grootte en functies per plaats. Het is een ontmoetingscentrum voor bewoners, zowel jongeren als ouderen (Dorpshuizen, z.d.). In dit onderzoek wordt een gemeenschapshuis geoperationaliseerd als:

- Een openbaar gebouw.
- Maatschappelijk doel voor ogen.
- Met een focus op sociaal contact.
- Een plek waar activiteiten/evenementen kunnen plaatsvinden.

Andere gemeenschapsvoorzieningen zoals clubhuizen van sportverenigingen en cafés zullen niet specifiek worden onderzocht, omdat deze niet voldoen aan de bovengenoemde voorwaarden.

In veel gevallen worden gemeenschapshuizen financieel bijgestaan door de overheid (Thissen & Fortuijn 2012). Deze financiële steun kan er alleen zijn als er genoeg animo voor is vanuit de bewoners, want lang niet alle bewoners van een kern bezoeken het gemeenschapshuis. De één gaat liever naar een café voor sociaal contact, de ander heeft daar geen behoefte aan en blijft thuis. Terwijl zij hier indirect wel voor betalen door middel van belasting (Raemakers, 2014).

2.1.3 Relatie tussen leefbaarheid en gemeenschapsvoorzieningen

Een aanname die vaak gemaakt wordt is dat voorzieningen en leefbaarheid parallel aan elkaar lopen. Als het voorzieningenniveau toeneemt zal de leefbaarheid ook toenemen en bij daling zal dit idem dito zijn. *Leefbaarheid is de subjectieve waardering van bewoners voor hun leefsituatie. Voorzieningen geven een positieve impuls aan deze waardering* (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, 2011, p2). Echter, blijkt het dat een daling aan voorzieningen en inwonertal niet samenhangt met de negatieve ontwikkeling van de leefbaarheid (van Dam, 1995). Hospers stelt dat niet de aanwezigheid van voorzieningen een invloed heeft op de leefbaarheid van een dorp, maar juist de bereikbaarheid van voorzieningen vanuit het dorp. Factoren die wel invloed hebben op de leefbaarheid volgens Hospers zijn de kwaliteit van de woonomgeving en sociale factoren (Hospers, 2012). Thissen en Fortuijn zien wel een verband tussen voorzieningen en leefbaarheid, maar zij stellen dat de causaliteit andersom ligt. Een gemeenschapshuis hoeft niet gezien te worden als voorwaarde voor leefbaarheid, maar als een resultaat van leefbaarheid. Het vormt de basis voor de ontwikkeling van initiatieven die bijdragen aan de sociale infrastructuur van het dorp (Thissen & Fortuijn, 2012).

Uit de literatuur blijkt dus dat voorzieningen en leefbaarheid niet parallel lopen. Er is geen sprake van een direct verband tussen de verandering van voorzieningen en de leefbaarheid, maar er bestaat wel enige samenhang. In dit onderzoek wordt ingegaan op de aanwezigheid van de samenhang tussen voorzieningen en leefbaarheid. Dit wordt gedaan door een focus te leggen op het gemeenschapshuis en de rest van de voorzieningen buiten beschouwing te laten.

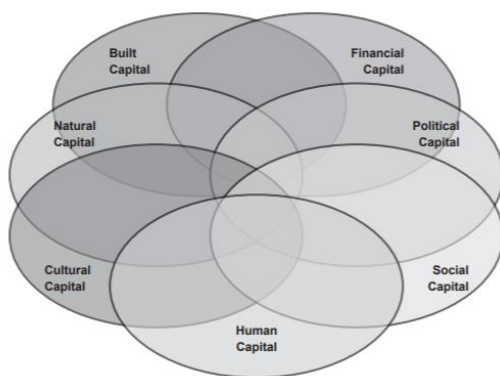
2.1.4 Community Capitals Framework

Een manier om inzicht te krijgen in de gemeenschapsontwikkeling van een plaats is het Amerikaanse Community Capitals Framework (CCF). Dit model is ontwikkeld om in kaart te brengen welke aspecten belangrijk zijn bij het versterken of behouden van een gemeenschap. Echter, in dit onderzoek wordt niet de gemeenschapsontwikkeling van een

dorp onderzocht, maar de leefbaarheid. Gemeenschapsontwikkeling en leefbaarheid zijn begrippen die nauw in verband staan met elkaar. Leefbaarheid ontstaat wanneer er aan alle gemeenschappelijke behoefte voldaan is (Doarpswurk, 2019). Leefbaarheid kan dus als resultaat gezien worden van een goed functionerende gemeenschap. Wanneer een gemeenschap zich goed ontwikkelt, wordt deze door de bewoners ook hoger gewaardeerd. Deze subjectieve beoordeling van een gemeenschap verwijst naar de leefbaarheid die ervaren wordt door de bewoners.

Het CCF kan als analysemodel gebruikt worden in dorpen of steden om te kijken in hoeverre alle aspecten voor een goed functionerende gemeenschap aanwezig zijn en daardoor een gezonde samenleving hebben (Flora et al, 2005). Tevens kan het als hulpmiddel gebruikt worden in ruimtelijke strategische projecten. Het helpt de gemeenschap bij het stellen van prioriteiten en het maken van plannen voor de toekomst.

Om deze theorie toepasbaar te maken voor het analyseren van leefbaarheid, is het belangrijk eerst te kijken hoe het model in elkaar steekt. Het model bestaat uit zeven verschillende pijlers (*capitals*) die bij elkaar alles omvatten wat invloed heeft op een gemeenschap. Het CCF heeft in tegenstelling tot veel andere modellen een positieve benaderingsmethode. Het richt zich op goede eigenschappen om daarmee de gemeenschap te verbeteren (Emery & Flora, 2006). Het CCF model wordt in veel gevallen gebruikt om een opwaartse spiraal binnen een bepaalde gemeenschap te analyseren. Doordat de ene pijler verbeterd zou dit ook de andere pijlers kunnen verbeteren. Binnen een gemeenschap is er sprake van instromende en uitstromende ontwikkelingen. Bijvoorbeeld een instromende ontwikkeling in het gebouwd kapitaal is het aanleggen van nieuwe infrastructuur. Deze ontwikkeling heeft een positief effect op het sociaal kapitaal, want door de toegenomen bereikbaarheid zijn er meer mogelijkheden voor sociaal contact. Echter, het kan ook een negatief effect hebben op andere pijlers. Zo kan het natuurlijk kapitaal lijden onder het plaatsen van nieuwe infrastructuur. Alle pijlers zijn dus indirect met elkaar verbonden (Emery & Flora, 2006).

Figuur 3 Community Capitals Framework (Emery & Flora, 2006)

In figuur 3 is zichtbaar gemaakt hoe de verschillende pijlers elkaar overlappen. Emery en Flora stellen dat hoe meer van deze pijlers een gemeenschap bezit, hoe zelfredzamer en veerkrachtiger een gemeenschap is (Emery & Flora, 2006).

Het CCF is geoperationaliseerd om meetbaar te maken welke pijlers de gemeenschapshuizen beschikken en daarmee van invloed zijn op de leefbaarheid.

Operationalisatie CCF

Zoals uit het projectkader naar voren kwam zijn de sociale aspecten het meest van invloed op de leefbaarheid in een dorp of stad (Verweij, 2014; Leijdelmeijer 2009). Daarom zal de pijler sociaal kapitaal centraal staan in dit onderzoek. Hieronder wordt elke pijler individueel toegelicht met indicatoren.

1. Sociaal kapitaal: Deze pijler richt zich op de relaties tussen mensen. Bijvoorbeeld groepen, organisaties en andere netwerken. Sociaal kapitaal kenmerkt zich door sociale verbanden die voordeel hebben voor individuele personen (Bourdieu in Siisiainen, 2003). Daarnaast zou het een meerwaarde kunnen opleveren voor de plaatselijke gemeenschap (Putnam, 2001).

In het projectkader is de splitsing die gemaakt kan worden in sociaal kapitaal al kort toegelicht. Hieronder zal dit verder uitgewerkt worden. *Bonding* sociaal kapitaal staat bekend voor de sociale relaties tussen mensen, hierbij heerst er veel vertrouwen binnen de groep. Het is lastig om binnen deze groep te komen, er is sprake van een gesloten groep die zich naar binnen richt (Claridge, 2018). Daartegenover staat *bridging* sociaal kapitaal, deze focust zich op de connectie met andere groepen en mensen. Deze groep staat open voor buitenstaanders, echter zijn er in deze groep wel minder sterke en vertrouwelijke relaties dan bij *bonding* sociaal kapitaal (Claridge, 2018). Deze twee begrippen zijn ook in een gemeenschap van een dorp toe te passen. Er kan gekeken worden of de gemeenschap binnen een dorp meer neigt naar *bridging* of *bonding* sociaal kapitaal. Dit kan door te onderzoeken in hoeverre er samenwerking is, hoe er wordt omgegaan met nieuwkomers, etc. Maatstaven van sociaal kapitaal zijn bijvoorbeeld: de mate van vertrouwen in elkaar, de mate van samenwerking en het delen van dezelfde visie binnen een bepaalde gemeenschap (Flora & Flora, 2013).

2. Gebouwd kapitaal: Gebouwen, infrastructuur en transport spelen in deze pijler een belangrijke rol. Gerelateerd aan het gebouwd kapitaal is het begrip bereikbaarheid. Uit onderzoek blijkt dat een goede bereikbaarheid een positieve invloed heeft op de gemeenschap (Nout, 2010)

3. Menselijk kapitaal: Hieronder vallen alle vaardigheden en kennis van de bewoners. Ook gezondheid, kennis, leiderschap en de toegang tot externe bronnen vallen onder deze pijler.

4. Cultureel kapitaal: Hierin staan tradities, erfgoed en waarden en normen centraal.

5. Natuurlijk kapitaal: Deze pijler focust zich op de omgeving, hierbij inbegrepen zijn de bodem, lucht, water en grondstoffen.

6. Financieel kapitaal: Geld, werkgelegenheid, welvaart en producten zijn bij deze pijler belangrijk.

7. Politiek kapitaal: Toegang tot bepaalde bronnen en sociaal netwerk met invloedrijke mensen staan centraal bij deze pijler.

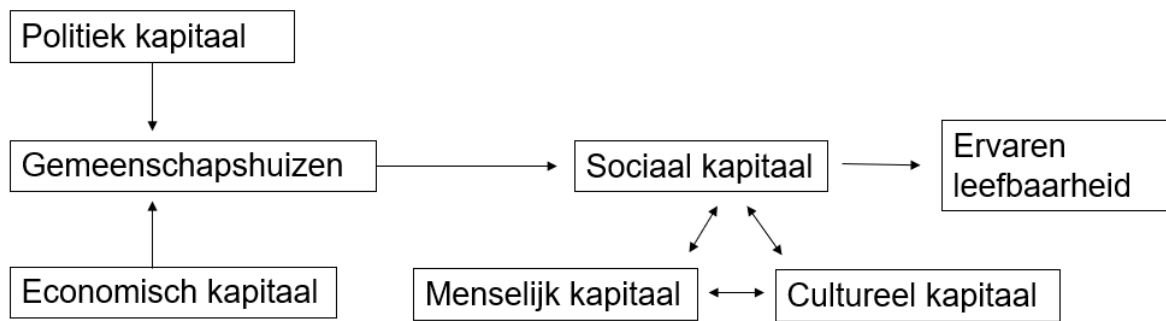
Door het Community Capitals Framework te operationaliseren is het mogelijk om inzicht te krijgen op welke gebieden (pijlers) en in welke mate de gemeenschapshuizen invloed hebben op de ervaren leefbaarheid in Molenhoek.

2.2 Conceptueel model

Het conceptueel model zal opgesteld worden aan de hand van besproken begrippen en theorieën in het theoretisch kader. Leefbaarheid, het Community Capitals Framework en

gemeenschapshuizen worden hierin meegenomen.

Figuur 4 Conceptueel model

Toelichting bij het conceptueel model.

In dit onderzoek wordt gekeken naar de invloed die gemeenschapshuizen hebben op de ervaren leefbaarheid in Molenhoek waarbij er wordt verondersteld dat er een verband tussen leefbaarheid en gemeenschapshuizen aanwezig is. Het conceptueel model kan in drie fases worden gesplitst. Onderling zijn deze fases als volgt.

1. De variabele gemeenschapshuizen wordt geoperationaliseerd en zal de basis vormen voor de casus in Molenhoek. Hierbij wordt gekeken naar welke invloed het politieke en het economische kapitaal heeft op deze variabele.
2. In dit conceptueel model is een gedeelte van het Community Capitals Framework opgenomen als variabele. Sociaal kapitaal staat centraal, er zal met name gekeken worden wat de gemeenschapshuizen voor invloed hebben op het sociaal kapitaal. De keuze voor de focus op de pijler sociaal kapitaal is afgeleid van de literatuur die bekend is over de invloed van gemeenschapshuizen op leefbaarheid. Hieruit blijkt dat sociaal kapitaal een erg belangrijk thema is met betrekking tot de gemeenschapshuizen. Daarbij kijkende naar de wisselwerking tussen sociaal kapitaal met het menselijke en culturele kapitaal. Ook zal er gekeken worden naar welke invloed menselijk en cultureel kapitaal op elkaar hebben. Natuurlijk kapitaal is de enige pijler die niet in dit conceptueel model is opgenomen. Er wordt aangenomen dat het natuurlijk kapitaal te weinig invloed heeft op de gemeenschapshuizen.
3. De derde fase is de ervaren leefbaarheid, deze staat beschreven in paragraaf 2.1.1 Deze drie fases hebben in chronologische volgorde invloed op elkaar. De gemeenschapshuizen hebben invloed op het sociaal kapitaal en deze heeft weer invloed op de variabele ervaren leefbaarheid.

3. Methodologie

Dit hoofdstuk zal gaan over de methodologie, hierbij zal de onderzoekstrategie en het onderzoeksmateriaal aan bod komen. In dit onderzoek is één dorp geselecteerd, dit betreft het dorp Molenhoek.

3.1 Onderzoeksstrategie

Doorewaard & Verschuren onderscheiden in hun boek drie verschillende onderzoek kenmerken. Hieruit dient men een keuze te maken. De keuze tussen breed/diep onderzoek, empirisch/theoretisch en tot slot kwalitatief/kwantitatief (Verschuren & Doorewaard, 2015). In dit onderzoek is gekozen voor kwalitatief empirisch onderzoek met daarbij semigestructureerde diepte-interviews. Kwalitatief onderzoek heeft als doel om onderzoeksproblemen van situaties, gebeurtenissen en personen te beschrijven en te interpreteren (Reulink & Lindeman, 2005). Voor kwalitatief onderzoek is het mogelijk om enkel één of twee casussen te onderzoeken, indien hier genoeg de diepte mee wordt ingegaan. Een nadeel aan kwalitatief onderzoek is dat de resultaten van het onderzoek in eerste instantie niet breder getrokken kunnen worden dan de casus. Er is geen mogelijkheid tot generalisatie, dit is ook niet het doel van het onderzoek. En zoals in het projectkader beschreven staat is ieder gemeenschapshuis anders op veel verschillende vlakken waardoor het niet mogelijk is om na dit onderzoek uitspraken te doen over andere gemeenschapshuizen. Een casestudy vraagt om het belichten van de casus vanuit meerdere invalshoeken. In dit onderzoek is er vanuit beleidskant met de gemeente gesproken. Daarnaast zijn er interviews met de beheerders/voorzitters van de gemeenschapshuizen gehouden, zij zijn allen ook woonachtig in Molenhoek. Ook is er tweemaal met een actieve bewoner gesproken die oud wethouder is geweest en veel kennis heeft over Molenhoek.

3.2 Onderzoeksmateriaal

Er is zowel primaire als secundaire data verzameld in dit onderzoek. De primaire data bestaan uit interviews en observaties. De secundaire data is opgedaan uit de staat van Mook en Middelaar, waarin feiten en trends over diverse aspecten van de gemeente Mook en Middelaar gegeven worden. Dit is de gemeente waar Molenhoek onder valt. Hier zal in paragraaf 4.1 meer aandacht aan worden besteed. De observaties zijn gedaan tijdens de interviews in de gemeenschapshuizen (zie bijlage 4) en tijdens de verenigingsavond in De Wieken. De interviews bestaan voornamelijk uit diepte-interviews, deze spelen een grote rol binnen de methodologie in dit onderzoek. Hierbij wijkt het eerste en het laatste interview af van de overige interviews. Het eerste interview was deels verkennend, waarbij er gebruik is gemaakt van de *snowball sampling method*, zie bijlage 1. Dit is een wervingsmethode die het sociale netwerk van de interviewees gebruikt om toegang te krijgen tot personen die interessant zijn voor het onderzoek (Browne, 2005). Vanuit van den Berg, oud wethouder van de gemeente Mook en Middelaar, lid van de dorpsraad in Molenhoek en tevens betrokkene bij het Interreg-Krake project is dit sneeuwbal effect op gang gekomen met geïnterviewden. Hierdoor is er contact gemaakt met de voorzitter van De Wieken, de oud voorzitter van het LOP en de voorzitter van de CAM en zijn er interviews afgenomen. Zie bijlage 2 voor de interviewgide die gebruikt is voor de gemeenschapshuizen. Dankzij Maerten Verstegen, de voorzitter van de CAM is er contact geweest met de secretaris van de kerk waarmee ook een interview is afgenomen. Hierdoor is er een gedetailleerd beeld gecreëerd hoe de gemeenschapshuizen beheerd worden. Ook is er via Harry van den Berg contact gekomen met de gemeente Mook en Middelaar. Daardoor is er een interview met de wethouder zorg, welzijn en duurzaamheid en de teamcoördinator sociaal domein gehouden.

Zie bijlage 3 voor de interviewgide van het interview van de gemeente Mook en Middelaar. In totaal zijn er zeven interviews uitgevoerd. De reden dat er gekozen is voor één/twee personen per gemeenschapshuis te interviewen is te verklaren doordat de data die verkregen is uit de interviews verzadigd raakte, de laatste interviews die ik deed leverde weinig nieuwe inzichten op. Daarnaast kon er al een goed beeld gevormd worden over de rol van de gemeenschapshuizen in Molenhoek.

Hieronder is overzichtelijk weergegeven wie er geïnterviewd is voor dit onderzoek. Zij hebben toestemming gegeven dat hun informatie gebruikt mag worden voor dit interview.

Naam	Datum	Type interview	Achtergrond	Relatie tot Molenhoek
Harry van den Berg	12-7-2018	Expertinterview	Voormalig wethouder van de gemeente Mook en Middelaar en lid van de dorpsraad in Molenhoek.	Woonachtig in Molenhoek sinds 2006.
Jacqueline Konings	7-10-2018	Diepte interview	Oud-voorzitter van de dorpsraad en activiteitencoördinator van het LOP.	Woonachtig in Molenhoek sinds 1996.
Maerten Verstegen	17-10-2018	Diepte interview	Voorzitter van de CAM.	Is geboren en getogen in Molenhoek. Met daarbij een aantal jaar in Zuid-Limburg gewoond te hebben.
Paul Sutmuller	24-10-2018	Diepte interview	Voorzitter van het bestuur van De Wieken.	Vanaf 1972 al met enkele onderbrekingen woonachtig in de gemeente Mook en Middelaar, vanaf 2003 in Molenhoek
Elena Jongen	26-10-2018	Diepte interview	Secretaris van het kerkbestuur parochies VOMMMM.	Woonachtig in Molenhoek sinds 1992.
Susan Doorenbos & Hanneke Klaassen	10-12-2018	Expertinterview	Susan Doorenbos: Wethouder zorg, welzijn en duurzaamheid in de gemeente Mook en Middelaar.	Woonachtig in Molenhoek en werkzaam voor de gemeente waaronder Molenhoek behoort.
			Hanneke Klaassen: Teamcoördinator Sociaal domein bij gemeente Mook en Middelaar.	Werkzaam voor de gemeente waaronder Molenhoek behoort.

Harry van den Berg	17-12-2018	Member-check interview	Zie eerste interviewee	Zie eerste interviewee
--------------------	------------	------------------------	------------------------	------------------------

Figuur 5 Gegevens geïnterviewden

3.3 Verantwoording casus

In deze paragraaf wordt de keuze voor Molenhoek verantwoord. Het dorp is interessant doordat het beschikt over drie verschillende soorten gemeenschapshuizen. Daarnaast loopt het Interreg-Krake project al een aantal jaren in Molenhoek. Met dit project wordt de leefbaarheid in kleine kernen onderzocht. Dankzij dit project zijn er al contactpersonen in het dorp die eventueel bereid zijn om met een onderzoek mee te werken. Zoals in het theoretisch kader 2.1.2 over gemeenschapshuizen te lezen is, wordt in dit onderzoek een gemeenschapshuis gezien als een openbaar gebouw, dat een maatschappelijk doel voor ogen heeft, dat zorgt voor sociaal contact en het een plek is waar evenementen of activiteiten kunnen plaatsvinden. De drie gemeenschapsvoorzieningen die onder deze voorwaarden vallen in Molenhoek zijn: Het gemeenschapshuis De Wieken, de kerk/sacristie, en het Lees en Ontmoetingspunt (LOP). De gemeenschapshuizen worden elk op een andere manier bestuurd. Alle drie de voorzieningen hanteren een eigen opgebouwd beheermodel. Dit loopt uiteen van gedeeltelijk betaald professioneel beheer (De Wieken) tot beheer met enkel vrijwilligers (de kerk/sacristie).

Voor gemeenschapshuis De Wieken is gekozen doordat dit een gemeenschapshuis is in traditionele zin. Het biedt plaats aan verenigingen om het verenigingsleven te vieren, elkaar te ontmoeten, te vergaderen, etc. De Wieken draagt ook als enige van de drie de naam 'gemeenschapshuis'. De andere twee gemeenschapshuizen die in dit onderzoek mee zijn genomen zijn minder traditioneel. Het LOP, Lees en Ontmoetingspunt is na de sluiting van de bibliotheek ontstaan. Het biedt ook een plek voor ontmoeting en zorgt voor activiteiten, met een breder maatschappelijk doel in het achterhoofd. Hierdoor voldoet het ook aan alle voorwaarden die omschreven worden voor een gemeenschapshuis. De kerk/sacristie is het derde gemeenschapshuis dat gebruikt wordt voor deze scriptie. In eerste instantie zou dit niet meteen de aanduiding gemeenschapshuis krijgen bij iedereen. De kerk/sacristie heeft echter alle vereisten om voor dit onderzoek als gemeenschapshuis te dienen. Hierin wordt er gefocust op de stichting CAM doordat zij als nevensdoelstelling had om te zorgen voor ontmoeting en activiteiten in de Sacristie. Er zijn geen andere accommodaties dan bovengenoemde drie onderzocht in Molenhoek. De reden hiervoor is dat bijvoorbeeld voor het gebruiken van de accommodatie van een sportvereniging je lid moet zijn van de vereniging, waardoor het niet voor iedereen toegankelijk is. Andere accommodaties zoals een basisschool is ook voor een beperkte doelgroep. Een winkel is wel openbaar en toegankelijk voor iedereen, maar biedt geen ruimte voor activiteiten en richt zich niet op contact. Hierdoor is de keuze dus gevallen op De Wieken, het LOP en de kerk/sacristie. In paragraaf 4.2 worden de gemeenschapshuizen in Molenhoek verder uitgewerkt. Doordat er drie verschillende gemeenschapshuizen zijn onderzocht kan er een totaalbeeld geschetst worden in hoeverre gemeenschapshuizen invloed hebben op de leefbaarheid in Molenhoek.

3.4 Analysemethode

In deze paragraaf zal besproken worden hoe de verkregen data is geanalyseerd met behulp van Otranscribe en Atlas.ti.

Er zijn vier verschillende interviewguides gebruikt tijdens dit onderzoek. De eerste interviewgide (zie bijlage 1) voor het verkennende expertinterview was globaal gericht op Molenhoek. Met hierbij het doel meer kennis te verkrijgen over Molenhoek en een netwerk voor deelnemers creëren. Daarna is voor de interviews met de betrokken tot de gemeenschapshuizen een meer gerichte en diepgaande vragenlijst opgesteld (zie bijlage 2). Voor de gemeente is ook een meer exacte interviewgide opgesteld, maar met een andere kijk op situatie (zie bijlage 3). Het laatste interview is met de dezelfde persoon gehouden als het eerste interview. Voor het laatste member check interview is een interviewgide gebruikt waarbij de resultaten van het onderzoek gegeven waren en zijn besproken. Met een member check interview kunnen de bevindingen geverifieerd worden. Waardoor de betrouwbaarheid van de bevindingen toeneemt (Carlson, 2010). In de bijlage zijn de interviewguides te vinden.

De audio-opnames van de interviews zijn daarna met behulp van het programma Otranscribe getranscribeerd. Hierbij kan er gelijktijdig het audiobestand gepauzeerd en uitgetypt worden. De transcripten zijn verwerkt in het codeerprogramma Atlas.ti. De voordelen van Atlas.ti zijn dat het transparant en systematisch is. Ook kunnen er zaken naar bovenkomen die in het interview zelf niet naar voren zijn gekomen (Murray-Carlsson, 2018).¹ Dit kan doordat elk stuk van het transcript bij naam gecodeerd wordt, waardoor er nieuwe inzichten en verbanden ontstaan. Wat betreft de analysestrategie, is er deductief gecodeerd. Met daarbij het Community Capitals Frameworks dat in paragraaf 2.1.2 is geoperationaliseerd als analysemethode. De transcripten zijn in eerste instantie open gecodeerd, waarbij er langere stukken tekst als rode lijn dienen. Daarna is selectiever gecodeerd, waarbij er kleine stukjes tekst zijn gebruikt voor quotes en frequentie van een bepaald onderwerp te bepalen. Toen is er gekeken hoe elke code van de interviews aansluit bij de zeven verschillende pijlers van het CCF, van deze pijlers zijn *code families* gemaakt en zijn de codes ingedeeld per familie (zie bijlage 5). Ook zijn er families gemaakt voor historie, leefbaarheid in het algemeen en overig, waardoor de meeste stukken tekst binnen een bepaalde familie vallen. Daarna is gekeken welke code betrekking heeft tot welk gemeenschapshuis of tot welke gemeenschapshuizen. Door middel van Atlas.ti is zichtbaar geworden welke aspecten de respondenten het meest relevant vinden. Het heeft bijgedragen aan de beeldvorming en inzicht gegeven in welke pijlers van het CCF het meest relevant zijn met betrekking tot de gemeenschapshuizen.

---

¹ Bron afkomstig van Brightspace Uvt

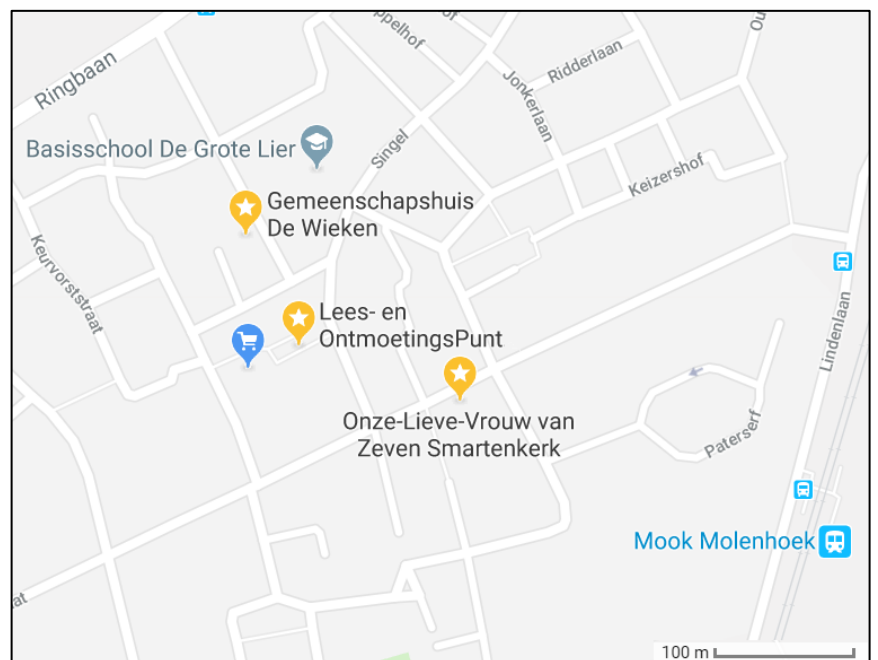
4. Analyse van de resultaten

Nu de casus is verantwoord in paragraaf 3.3, worden in dit hoofdstuk de resultaten van het onderzoek geanalyseerd. Eerst zal in paragraaf 4.1 de casusomschrijving van het dorp Molenhoek gegeven worden. In paragraaf 4.2 worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd. Dit zal per gemeenschapshuis gedaan worden aan de hand van de pijlers van het Community Capitals Framework. Deze worden besproken in paragraaf 4.2.1, 4.2.2, 4.2.3. Vervolgens zal de onderlinge relatie tussen de gemeenschapshuizen besproken worden in paragraaf 4.3. Ten slotte wordt er gekeken naar de toekomst van de gemeenschapshuizen in Molenhoek in paragraaf 4.4.

4.1 Casusomschrijving Molenhoek

Figuur 6 Kaart Molenhoek en omgeving

Figuur 7 Kaart gemeenschapshuizen Molenhoek

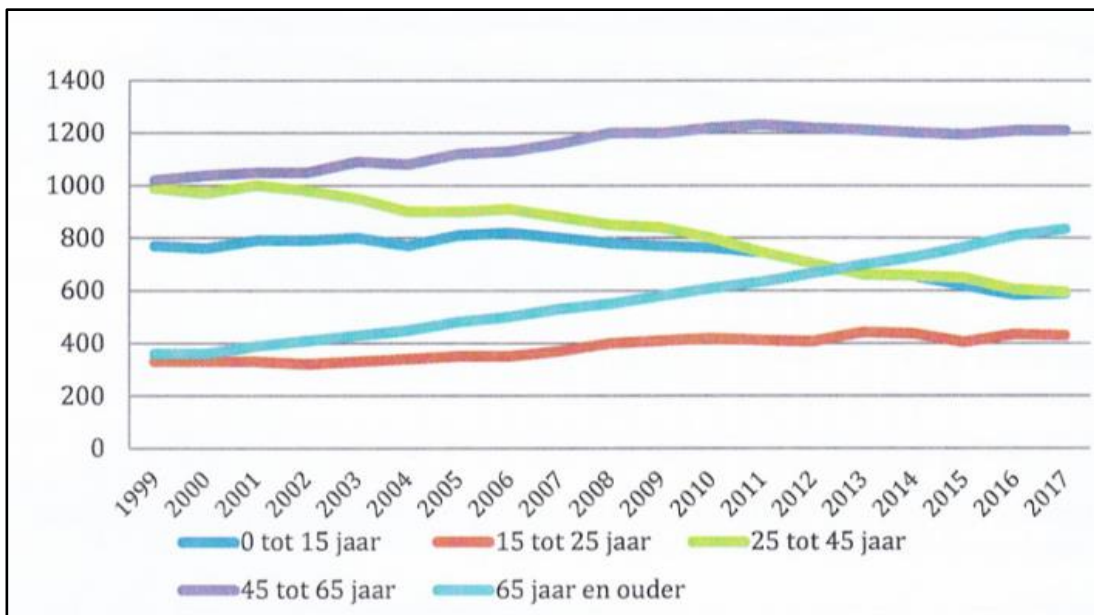
Het dorp Molenhoek is onderdeel van de gemeente Mook en Middelaar dat gelegen is in Noord-Limburg (figuur 6). Het bijzondere aan Molenhoek is dat de grens tussen Gelderland en Limburg door het dorp loopt. Een klein gedeelte ligt in de provincie Gelderland. In 1840 heeft Molenhoek nog geen 100 inwoners. Mede door de komst van een spoorlijn en een nabijgelegen station (station Mook) wordt Molenhoek een interessante plek om te wonen (Historie Molenhoek, 2018). Molenhoek blijft door de jaren heen groeien, maar het was wel een beetje een slaapdorp, er was weinig activiteit tot 1970 (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 12 juli 2018). Vanaf de jaren 70 werd er veel gebouwd en dit zorgde ervoor dat er jonge gezinnen met kinderen kwamen wonen. De ouders van deze kinderen hebben voor meer activiteit gezorgd, zoals het oprichten van muziekclubs, de tennisvereniging en de hockeyclub, enz. (M. Verstegen, persoonlijke communicatie, 17 oktober 2018). Het treinstation van Mook werd afgebroken in 1975, mede vanwege het veranderende gebruik van grondstoffen in Nederland. De spoorlijn werd gebruikt om kolen vanuit Limburg te vervoeren, maar door de opkomst van aardgas was dit niet meer nodig (Historie Molenhoek,

2018). Ondanks de sluiting van het station, wat een verminderende mobiliteit en toegankelijkheid betekende voor sommige bewoners, bleef het dorp actief. Totdat de generatie die in de jaren 70 talloze activiteiten had opgezet ouder werd, ging studeren of elders een baan zoeken. De nieuwe generatie was minder tot niet actief in Molenhoek, hierdoor werd het weer een soort slaapdorp (M. Verstegen, persoonlijke communicatie, 17 oktober 2018). De meeste verenigingen bleven wel bestaan, maar er werden relatief minder activiteiten en evenementen georganiseerd. Bestuurlijke schaalvergroting en het voorstel gemeentelijke herindeling hebben daarna een positieve impuls gegeven betreffende de activiteiten. De Molenhoeker wilde niet bij een andere gemeente gevoegd worden. Met name een fusie ten zuiden van Molenhoek was geen optie, het cultureel leefgebied van Molenhoek ligt meer ten noorden, bij het rijk van Nijmegen. De bewoners van Molenhoek wilden een fusie tegengaan en hun omgeving in stand houden (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 17 december 2018). In 2006 moest de kerk gerestaureerd worden. De gemeente zou een deel subsidiëren, maar het moest ook vanuit de bewoners zelf komen. Toen werd er een fondswerving opgezet. Door middel van activiteiten en evenementen werd er geld verzameld voor de restauratie. In dat campagnejaar werden er concerten en tentoonstellingen georganiseerd alsmede een sponsorloop gehouden. Deze activiteiten trokken veel Molenhoekers aan (M. Verstegen, persoonlijke communicatie, 17 oktober 2018). Daaruit bleek dat er veel animo was voor activiteiten en evenementen in het dorp. Na de restauratie is dit doorgezet door een uitbreiding van het aantal stichtingen en verenigingen die activiteiten organiseren in het dorp.

Momenteel wordt Molenhoek gezien als een sub urbaan dorp, met zowel dorpse als stedelijke kenmerken (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 12 juli 2018). De grootstedelijke mentaliteit is aanwezig, maar mensen kennen elkaar wel in het dorp. De grootstedelijke mentaliteit houdt in dat het voor de inwoners niet uitmaakt of iemand in Utrecht, Arnhem of Nijmegen werkt. Iedereen geniet van hun eigen voorkeuren en eigen interesses, maar geeft daarbij de ander ook ruimte voor hun eigen voorkeuren. Daarom zijn er weinig sociale verplichtingen in Molenhoek (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 12 juli 2018). De bewoners van Molenhoek zijn met name hoogopgeleide mensen die oorspronkelijk niet uit Molenhoek komen, er is veel import. Dit is één van de redenen voor de grootstedelijke mentaliteit (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 12 juli 2018). Uit de interviews blijkt dat Nijmegen een grote invloed heeft op Molenhoek. Het grootste deel van de bewoners van Molenhoek is werkzaam in Nijmegen (1000), daarna komt pas de eigen gemeente (400) (Kessel, 2018). De meeste mensen forensen tussen Molenhoek en Nijmegen. Een grote groep is werkzaam op de Radboud universiteit of het Radboud UMC (J. Konings, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2018). De gemeente Mook en Middelaar ligt precies binnen de zone van 20 minuten fietsen vanaf het ziekenhuis, dit is gunstig voor artsen die binnen een bepaalde tijd opgeroepen worden.

Uit de interviews kwam naar voren dat er voor alle doelgroepen activiteiten worden georganiseerd. Er wordt bijvoorbeeld op alle niveaus hardgelopen/gewandeld. Van een jaarlijkse hardloopwedstrijd als Molenhoeksmakkie tot de Daily Mile, waar bewoners samen een stuk wandelen. De enige doelgroep die enigszins ondervertegenwoordigd wordt in activiteiten zijn de jongeren. Het is een zoektocht welke activiteiten aansluiten bij de jeugd (H. Klaassen, persoonlijke communicatie, 12 december 2018).

Qua demografische ontwikkeling is Molenhoek geen uitzondering met de rest van de Nederlandse dorpen. De bevolking van Molenhoek wordt relatief ouder. Hieronder is in figuur 8 zichtbaar dat alleen de leeftijdscategorie 65 jaar en ouder flink toeneemt (Kessel, 2018). In de gemeente Mook en Middelaar is een schatting gemaakt dat in 2040 het percentage 65 jaar en ouder rond de 40% zal zijn (Kessel, 2018). Deze demografische ontwikkelingen kunnen van invloed zijn op de leefbaarheid en de waarde van gemeenschapshuizen in de toekomst in Molenhoek. In paragraaf 4.4 wordt dit uitgebreid beschreven.

Figuur 8 Ontwikkeling leeftijdscategorieën Molenhoek

4.2 Gemeenschapshuizen in Molenhoek

In deze paragraaf zullen respectievelijk de gemeenschapshuizen De Wieken, het LOP en de kerk/sacristie behandeld worden.

4.2.1 Gemeenschapshuis De Wieken

Molenhoek kreeg in 1959 een parochiehuis, vlakbij de kerk. In 1972 werd dit echter overgenomen door stichting De Wieken. Het werd vanaf dat moment ook als gemeenschapshuis gezien. Het was een houten gebouw die in slechte staat verkeerde en niet te verwarmen was. Daarom werd in 1977 de nieuwe Wieken gebouwd zoals deze nog steeds bestaat (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018).

De locatie ligt redelijk in het centrum van Molenhoek, aan een zijstraat van het kleine winkelcentrum en tegenover de basisschool. De bereikbaarheid van De Wieken is goed, er zijn meerdere parkeerplaatsen aanwezig. Het gebouw heeft vandaag de dag op de begane grond meerdere zalen, waarvan een grote zaal met podium. Het is mogelijk om deel te nemen aan allerlei activiteiten voor veel verschillende doelgroepen. Zo zijn er bijvoorbeeld Zumbalessen, een handwerkclub en een toneelvereniging die hun activiteiten in De Wieken beoefenen (Gemeenschapshuis De Wieken, 2018). Tevens is er nog een zaal voor sportactiviteiten inclusief kleedkamers op de verdieping onder de grond, waar ook een vergaderruimte aanwezig is (eigen observatie, 24 oktober). Ook is er de mogelijkheid om wat te gaan drinken in het café gedeelte. In 2017 werd het 40 jarig bestaan van De Wieken gevierd. In deze 40 jaar is de functie van De Wieken nog hetzelfde gebleven. *“Dat De Wieken nog steeds een accommodatie is waarvan het bestuur zich inzet om deze*

accommodatie eigenlijk aan de verenigingen aanbieden om daar het verenigingsleven te vieren” (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018). De functie zal verder uitgewerkt worden in hoofdstuk 4.3.

4.2.2 Lees en Ontmoetingspunt

In 2012 werd in Mook de bibliotheek gesloten, deze werd ook gebruikt door de bewoners van Molenhoek. Toen kwam er vanuit de gemeente de vraag aan de dorpsraad in Molenhoek of er een leesvoorziening geopend kon worden. Zo ontstond het Lees- en Ontmoetingspunt (LOP). In eerste instantie was het LOP onder leiding van de dorpsraad gevestigd in het gemeenschapshuis De Wieken. Daar zat het drie dagen per week in een afgescheiden ruimte, waardoor de bezoekers gebruik konden maken van de zijingang van De Wieken. Echter had de dorpsraad expansiedrift met het Lees- en Ontmoetingspunt (J. Konings, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2018). Er kwam een ruimte vrij in een voormalig winkelpand in het centrum van Molenhoek. De verhuurder van dit pand juicht de initiatieven van het LOP toe, waardoor hij een lagere huurprijs vraagt. Ook wordt het LOP gesubsidieerd door de gemeente Mook en Middelaar. Ze krijgen jaarlijks een bedrag ter hoogte van wat ze voorheen aan de Wieken zouden moeten betalen (H. Klaassen, persoonlijke communicatie, 12 december 2018). Het is een relatief groot winkelpand met aan de wand kasten vol met boeken.

Er is in het LOP de mogelijkheid om een boek te ruilen voor een ander boek, zo vervangt het enigszins de bibliotheek. Verder is het ingericht met een aantal zithoeken en een grote (vergader) tafel (eigen observatie, 10 oktober 2018). De ruimte biedt de bewoners een plek waar je binnen kan lopen en elkaar te ontmoeten. Daarnaast organiseert het LOP activiteiten, voor verschillende leeftijden en doelgroepen. De eerste jaren kwam vanuit het LOP zelf de activiteit, maar de laatste jaren is er veel aanbod vanuit het dorp gekomen. Veel bewoners willen een lezing geven of een activiteit organiseren in het LOP. Deze interactieve functie is ook terug te zien wanneer bewoners tegen problemen aanlopen in Molenhoek. “*Wij zijn er voor de mensen, de mensen weten ons te vinden en als er voor de vraag van de mensen de gemeente nodig is, zullen wij die wel doorspelen*” (J. Konings, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2018).

4.2.3 Kerk/sacristie

De Onze Lieve Vrouw van Zeven Smartenkerk is gebouwd in 1934 (Stichting Databank Kerkgebouwen in Limburg, 2014). De sacristie die gelegen is aan de kerk was al eerder gebouwd, in 1925 werd de huidige sacristie opgeleverd (Vommm, z.d.). In dit onderzoek ligt de focus met name op de sacristie en de daarbij betrokken initiatieven. Dit komt doordat de sacristie zich meer op het sociaal kapitaal richt dan de kerk, die zich meer op het religieuze aspect richt. Uit de fondsverwervingscampagne voor de restauratie van de kerk in 2006 die in 4.1 is beschreven, is de oprichting van de stichting CAM (culturele activiteiten Molenhoek) voortgekomen. Doordat er veel animo was naar activiteiten in het dorp, is de stichting opgericht. De CAM begon met lezingen op cultureel en wetenschappelijk gebied in de sacristie. Langzaam werd het repertoire uitgebreid naar lezingen over kunst, reizen, literatuur. etc. (M. Verstegen, persoonlijke communicatie, 17 oktober 2018). De CAM gebruikt meerdere locaties voor haar activiteiten. De meeste activiteiten zijn in de sacristie (tot 100 personen). Bij lezingen waar een grote hoeveelheid publiek op afkomt huren ze de zaal bij gemeenschapshuis De Wieken (boven de 100 personen). De CAM beschikt over een ledenaantal van rond de 200 leden, waarvan het merendeel 60 jaar of ouder is.

4.3 Gemeenschapshuizen geanalyseerd met behulp van CCF

Zoals beschreven in de analysemethode, wordt het geoperationaliseerde Community Capitals Framework gebruikt om te meten welke invloed gemeenschapshuizen hebben op de leefbaarheid in Molenhoek. In deze paragraaf zal gekeken worden in welke kapitalen de gemeenschapshuizen in Molenhoek bijdragen op dit moment.

De zeven pijlers (kapitalen) van het CCF-model bestaan uit: sociaal, gebouwd, financieel, politiek menselijk, cultureel en natuurlijk. Uit de analyse blijkt dat het sociaal kapitaal het vaakst terugkomt bij de respondenten.

Sociaal kapitaal

De drie gemeenschapshuizen dragen elk verschillend bij aan het sociaal kapitaal in het dorp. De Wieken faciliteert het verenigingsleven, hierbij bieden zij een plek om activiteiten te ondernemen en sociaal contact, dit komt mede door de aanwezigheid van een bar. Zoals in het theoretisch kader besproken is kan er in een gemeenschap sprake zijn van *bonding* en *bridging* sociaal kapitaal. In Molenhoek is er sprake van beide. Binnen de leden van de verenigingen in De Wieken is er intern goed contact met elkaar, maar tussen verenigingen is er te weinig contact op dit moment (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018). De reden hiervoor is dat de verenigingen allemaal op hun eigen eiland zitten. De problemen die zij hebben proberen ze zelf op te lossen in plaats van zoeken naar oplossingen bij andere verenigingen (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018). Er is dus sprake van *bonding* binnen de verenigingen. Er heerst veel vertrouwen binnen de bepaalde vereniging en het is lastig om buiten deze groep contact te zoeken.

Terwijl Molenhoek als geheel, gezien kan worden als een dorp waar er meer sprake is van *bridging* dan van *bonding*. Uit de interviews kwam naar voren dat Molenhoek in verhouding tot Mook en Middelaar een open karakter heeft. In Mook kregen ze nieuwe inwoners en aan hen werd verteld hoe de oude dorpsbewoners alles deden, waardoor je de kans op nieuwe initiatieven verkleind. De Molenhoekers daarentegen zijn er bewust van dat nieuwe inwoners actief betrokken moeten worden, dit zorgt voor nieuwe ideeën en verfrissing (H. Klaassen, persoonlijke communicatie, 12 december 2018). Deze open houding is kenmerkend voor *bridging*.

Het LOP focust zich ook op het sociaal kapitaal. Door de laagdrempelige inloofunctie en gunstige locatie in de loop van het winkelgebied is het uitnodigend om er binnen te lopen en sociaal contact te leggen en nieuwe mensen te ontmoeten. Het zorgt ervoor dat mensen uit andere groepen elkaar ontmoeten. Naast de inloofunctie biedt het LOP ook activiteiten aan om samen te ondernemen. Er zijn voor alle leeftijdsgroepen activiteiten, waardoor er sprake is van *bridging* sociaal kapitaal. Bijvoorbeeld het energiecafé, daar komen verschillende leeftijdsgroepen op af en zorgt voor verbondenheid. Echter, komt er in het algemeen ouder publiek naar het Lees en Ontmoetingspunt toe, doordat de activiteiten beter aansluiten bij de interesses van de ouderen. De reden hiervoor is dat het vaak vrijwilligers zijn met de pensioensleeftijd die de activiteiten organiseren. Waardoor zij ook vaak de oudere leeftijdsgroep (65+) aantrekken. Het LOP functioneert ook als pre dagopvang situatie voor ouderen. Ze voelen zich nog te fit/jong voor de dagopvang met begeleiding en ondersteuning, maar hebben wel behoefte om mede ouderen te ontmoeten om sociaal bezig te blijven (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 17 december 2018). Het zorgt dat er bewoners uit kwetsbare groepen sociaal contact kunnen onderhouden en gaat eenzaamheid

tegen.

De kerk/sacristie heeft anno 2019 in vergelijking met de andere gemeenschapshuizen niet zo'n grote bijdrage meer aan het sociaal kapitaal in het dorp. Wel organiseert de CAM nog concerten in de kerk waar ontmoeting kan plaatsvinden. Vroeger had de kerk/sacristie een grotere bijdrage. De sacristie faciliteren bijvoorbeeld de kindernevendiensten, maar door een gebrek aan aanmeldingen vindt dat niet meer plaats. Tot voor kort vergaderde stichting de Zonnebloem een paar keer per jaar in de sacristie, maar vanwege te hoge onkosten voor het gebruik werd dat te duur (E. Jongen, persoonlijke communicatie, 26 oktober 2018). De in 1925 gebouwde sacristie is verouderd, waardoor de verwarmingskosten relatief hoog zijn en er soms wateroverlast is. De kerk is in 2006 nog wel grondig gerestaureerd, maar de sacristie niet meer. Het gebouwd kapitaal heeft hiermee indirect een negatieve invloed op het sociaal kapitaal. Het gaat ten koste van het aantal activiteiten, zoals stichting de Zonnebloem, die een paar keer per jaar vergaderde in de sacristie. Zij konden het financieel niet meer veroorloven.

Gebouwd kapitaal

Het gebouwd kapitaal van De Wieken heeft juist een positieve invloed op het sociaal kapitaal. Het gebouw is al meer dan 40 jaar oud, maar qua voorzieningen gaat het met de tijd mee (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018). *“Mensen vragen tegenwoordig andere dingen, bijvoorbeeld of je een vergadering kan faciliteren met een beamer, met wifi. Nou dat moet je hebben, dat moet je ook gratis aanbieden.”* (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018). Zoals in paragraaf 4.2 besproken is huurt het LOP een pand in het winkelcentrum. Het is een vrij nieuw pand met genoeg zitmogelijkheden en vergadermogelijkheden. De fysieke ruimte van het LOP heeft vooral invloed op het sociaal kapitaal doordat het een plek is waar mensen heen kunnen gaan voor sociaal contact in het dorp. Het gebouwd kapitaal wordt in Molenhoek niet door elke leeftijdsgroep goed benut. Jongeren komen beduidend minder in de gemeenschapshuizen. Daarnaast laat het gebouwd kapitaal nog te wensen over voor de jongeren van 12 tot 18 jaar, zij hebben weinig faciliteiten in Molenhoek. Deze voorzieningen waren er wel, er was een bar en het 'Bunkertje', waar games en dergelijke gespeeld konden worden. Echter werden deze faciliteiten zo goed als niet gebruikt. Het enige dat door jongeren gebruikt wordt zijn de hangplekken (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 17 december 2018). Een reden dat veel voorzieningen voor de jongeren niet goed gebruikt worden is de veranderende vraag die met de leeftijd te maken heeft. Een aantal jaar geleden was er vanuit de jeugd bijvoorbeeld de vraag naar een halfpipe. Echter, toen het plan gerealiseerd kon worden hadden de jongeren al andere interesses en bleek er geen behoefte meer aan een halfpipe (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 17 december 2018). Het gebouwd kapitaal wordt dus voornamelijk door de ouderen gebruikt.

Financieel kapitaal

Zoals in het conceptueel model te zien is heeft het financieel kapitaal invloed op een gemeenschapshuis. In de onderzochte casus blijkt dit ook het geval. Per gemeenschapshuis varieert de beschikbaarheid aan financiële middelen. De Wieken en de sacristie vragen geen subsidie aan, terwijl het LOP wel subsidie aanvraagt. De gemeente vindt een inloopmogelijkheid belangrijk in het dorp, deze zorgt voor een laagdrempelige plek waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten en participeren in de samenleving. Het LOP ontvangt voor zijn inloopfunctie subsidie (S. Doorenbos, persoonlijke communicatie, 12 december

2018). De Wieken heeft gekozen geen subsidie te vragen vanuit de gemeente. Doordat zij zelf alles graag willen bepalen en met financiële steun denken minder zelfstandig te kunnen zijn. Overigens heeft De Wieken wel een goede band met de gemeente (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018).

Qua financieringsmodellen zit er een grote variatie tussen de drie gemeenschapshuizen in Molenhoek. Gemeenschapshuizen vallen binnen een bepaald spectrum, aan de ene kant heb je puur commerciële gemeenschapshuizen, zoals het gemeenschapshuis in Mook dat het gemeenschapshuis heeft verpacht aan een commerciële uitbater (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 17 december 2018). Aan de andere kant van het spectrum zit een gemeenschapshuis puur gebaseerd op vrijwilligers. De Wieken zit hierbij richting de commerciële kant, doordat ze een beheerdersechtpaar hebben dat betaald krijgt. Zij zijn er voor de praktisch en lopende zaken. Als De Wieken voor een groter evenement of activiteit personeel nodig heeft kunnen ze personeel oproepen die betaald krijgen per uur (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018). Daarentegen wordt De Wieken wel bestuurd door vrijwilligers. Het LOP heeft enkel een betaalde kracht voor sanitair onderhoud en dergelijke. Verder wordt het gerund door vrijwilligers. De inkomsten om de onkosten voor activiteiten en de huur te betalen worden deels door de subsidie en deels door inkomsten uit de koffie en thee gehaald. Tevens is er bij sommige activiteiten sprake van een entreprijs, deze bijdraagt 2 euro (J. Konings, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2018). De CAM heeft ook een lage instapprijs voor hun lezingen. Het verdienmodel van de CAM is als volgt. Voor een lezing betaal je 6 euro als je geen lid bent. Als je lid bent en 25 euro per jaar betaald dan kun je de lezingen bijwonen voor 3 euro. Deze prijs is inclusief een kop thee of koffie, waardoor het dus een relatief lage instapprijs heeft. Echter worden de financiële middelen van de kerk/sacristie wat minder, door de verminderde animo om naar de kerk te komen (E. Jongen, persoonlijke communicatie, 26 oktober 2018).

Politiek kapitaal

De relatie tussen de gemeente en de gemeenschapshuizen is een belangrijke factor die meespeelt bij het politiek kapitaal. De gemeente kijkt naar het totaalbeeld, er moet ontmoeting plaatsvinden, lezingen gegeven worden en een plek zijn waar verenigingen kunnen samenkomen, etc (H. Klaassen, persoonlijke communicatie, 12 december 2018). Zij hebben hier ook een beleid voor opgesteld. De gemeente heeft bijvoorbeeld invloed door middel van subsidie. Deze wordt op verzoek gegeven, als het past bij het subsidiebeleid. Alle voorwaarden waaraan voldaan moet worden staan beschreven in de algemene subsidieverordening van de gemeente Mook en Middelaar (Gemeente Mook en Middelaar, 2017). Van de gemeenschapshuizen ontvangt alleen de dorpsraad van het LOP subsidie. Hierdoor hebben zij meer financiële middelen om hun doelen te verwezenlijken.

Daarnaast heeft het Lees en Ontmoetingspunt een politieke functie. *“We hebben de functie als het LOP om de leefbaarheid te vergroten en dat doen we door in te gaan op vragen die er in het dorp leven over verkeer, verlichting, over bankjes die er moeten komen, enzovoorts”* (J. Konings, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2018). Zij doen dit in goed contact met de gemeente. De eerste jaren dat het LOP er was zat de dorpsraad tussen de bewoners en de gemeente in. De gemeente gaf opdrachten aan de dorpsraad en zij gingen praten met de bewoners. Dit was geen fijne positie. Wanneer de dorpsraad het probleem geïnventariseerd had, ging de gemeente ermee aan de slag. De bewoners vroegen dan aan de dorpsraad elke keer hoe het ermee stond, terwijl de gemeente met het probleem bezig was. Na vier jaar

heeft de dorpsraad besloten om dit te veranderen. In plaats van een intermediaire positie te hebben, nemen ze nu een ondersteunende, faciliterende positie in met het gezicht naar de Molenhoekers toe. Als bewoners problemen hebben, kan het LOP deze doorspelen of de bewoners ondersteunen om direct naar de gemeente te stappen.

Menselijk kapitaal

De Wieken faciliteert vele verenigingen, van tafeltennis tot de handwerkclub. Mensen ontwikkelen bepaalde vaardigheden tijdens de activiteiten die ze doen. De Wieken creëert een plek in Molenhoek waar men zich kan ontwikkelen, het faciliteert dus een ontwikkeling van het menselijk kapitaal in Molenhoek. Het LOP en de sacristie faciliteren het menselijk kapitaal niet, maar ze brengen het over aan bewoners. Door middel van de lezingen dragen zij kennis en vaardigheden over aan bewoners van Molenhoek en hebben daardoor ook een positieve invloed op het menselijk kapitaal. De lezingen van de CAM zijn vaak van hoog niveau en goede kwaliteit. *“Ja wij vragen duidelijk een expert, mensen moeten bij ons wel een lezing kunnen geven, een achtergrond hebben.”* (M. Verstegen, persoonlijke communicatie, 17 oktober 2018). Maerten Verstegen, voorzitter van de CAM heeft vanuit zijn vorige werkkringen veel contacten overgehouden met professoren en dergelijke. Hierdoor is het relatief eenvoudig om een lezing te regelen met een expert. Bij het LOP zit er minder expertise in de lezingen, iedereen mag in principe een lezing geven in overleg (J. Konings, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2018). Hierdoor is het soms meer amuserend dan informatief. Ook heeft het LOP initiatieven om ontwikkelingen op gang te zetten. Zoals het energiecafé, waarin mensen over verschillende ideeën discussiëren en er ook een groep gevormd wordt met bewoners die achter hetzelfde idee staan en dit willen verwezenlijken.

Cultureel kapitaal

Qua cultuur en tradities in Molenhoek werd er een eenzijdig antwoord gegeven vanuit de respondenten. Molenhoekdag en Molenhoeksmakkie waren de tradities die elke keer naar voren kwamen. Molenhoekdag is uitgegroeid tot een tweedaags evenement waarin er een variërend programma aan activiteiten wordt georganiseerd vanuit het dorp (muziek, sportactiviteiten, kraampjes, etc.)

de Molenhoeker is dit weekend erg belangrijk op sociaal, cultureel gebied. Veel oud inwoners van Molenhoek komen voor dit weekend terug om weer met elkaar in contact te komen. De Wieken heeft bij dit evenement een belangrijke faciliterende rol (J. Konings, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2018). Ze dragen bij aan het in stand houden van deze traditie die volgend jaar zijn 50 jarige jubileum zal vieren. Daarnaast zorgt De Wieken dat er het hele jaar door plek is voor cultuur. De carnavalsvereniging heeft zich bijvoorbeeld in De Wieken gevestigd. Zelf biedt De Wieken cultureel geen activiteiten aan, maar faciliteert het zoals dat ook bij het menselijk kapitaal aan de orde is. De sacristie heeft met de informatieve lezingen van de CAM een culturele waarde voor het dorp. Zo zetten ze bijvoorbeeld elk jaar een aantal schilders in het licht, door middel van een kunsthistoricus wordt daar ook de nodige achtergrond bij gegeven (M. Verstegen, persoonlijke communicatie, 17 oktober 2018).

4.4 Onderlinge relatie gemeenschapshuizen

De functies van de gemeenschapshuizen zijn besproken in paragraaf 4.2.2 Nu wordt er gekeken naar de onderlinge samenhang tussen de gemeenschapshuizen.

Samenwerking en concurrentie

De Wieken was in eerste instantie het enige gemeenschapshuis, maar met de komst van het

LOP en de CAM in de sacristie is het aanbod voor ontmoeting en sociaal contact flink uitgebreid in Molenhoek. Na de fondswerving in 2006 voor de restauratie van de kerk, is de CAM in de sacristie van de kerk terecht gekomen. Echter hebben de bestuurders van de CAM ook uitgebreid met bestuurders van De Wieken gesproken over een mogelijke samenwerking. De Wieken had al een hele hoop activiteiten onder haar dak, waardoor zij geen zekerheid konden geven of er altijd plek vrij was. De CAM kreeg vaak van bewoners de vraag: *“Waarom doen jullie dat niet in het gemeenschapshuis, dat is er toch voor en de kerk minder”* (M. Verstegen, persoonlijke communicatie, 17 oktober 2018). Doordat er geen vaste ruimte zou zijn in De Wieken, kon er geen jaarprogramma met lezingen opgesteld worden. Daarom functioneert de CAM nu in de sacristie van de kerk. De bestuurders van de CAM hebben wel een goede band met de beheerders van De Wieken. Wanneer zij een lezing hebben die veel publiek trekt, dan huren ze een zaal in De Wieken af.

Het LOP onder leiding van de dorpsraad had in eerste instantie dezelfde plannen, zij wilden zich ook vestigen in De Wieken. Op dat moment was er wel plek en konden ze drie dagdelen per week in De Wieken zitten. De bestuurders van de Wieken hebben er alles aan gedaan om er een goede ruimte van te maken voor het LOP, maar het was niet wat de dorpsraad voor ogen had (J. Konings, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2018). Zoals besproken in paragraaf 4.2 had de dorpsraad de behoefte om het LOP uit te breiden. In het nieuwe pand zijn er veel meer mogelijkheden. Daarnaast betalen ze er een lage huurprijs voor. Na het zelfstandig worden van het LOP is de relatie een tijd lang niet prettig geweest tussen het LOP en De Wieken. De samenwerking was veranderd in een soort concurrentie. Ze hadden beide een ruimte waar sociale activiteiten en evenementen plaats konden vinden. De dorpsraad organiseerde veel activiteiten in het LOP, terwijl de bestuurders van De Wieken deze ook graag onder hun dak had willen hebben. De gemeente heeft met dit probleem ook zitten worstelen. Het gemeentelijk beleid beoogde zoveel mogelijk activiteiten in gemeenschapshuis De Wieken plaats te laten vinden (H. Klaassen, persoonlijke communicatie, 12 december 2018). Hierdoor zou De Wieken zijn bedrijfsvoering op orde kunnen houden en rendabel blijven. Maar aan de andere kant mogen de dorpsbewoners zelf kiezen waar ze gebruik maken. Als de natuurlijke loop naar het LOP trekt moet dat ook niet tegengehouden worden.

Uitkomst van de concurrentie

Er is nu vanuit de gemeente een tijdelijke oplossing gevonden voor het concurrentieprobleem tussen het LOP en De Wieken. De inloopactiviteiten worden bij het LOP gehouden en de andere activiteiten bij De Wieken (H. Klaassen, persoonlijke communicatie, 12 december 2018). Wanneer het LOP iets organiseert waarvoor ze eigenlijk te weinig capaciteit hebben, stappen ze sneller naar De Wieken. En andersom zal De Wieken geen bezwaar hebben bij activiteiten die het LOP organiseert (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 12 juli 2018). De gemeente zat ook nog met het feit dat het LOP op de nieuwe locatie huurt van een commerciële partij. Indirect is de gemeente commerciële verhuur aan het subsidiëren, wat niet de bedoeling is. Hier is een tijdelijke oplossing voor bedacht. *“Nu krijgen zij jaarlijks daarvoor een subsidie ter hoogte van wat ze zouden betalen als ze in het gemeenschapshuis zouden huren. Dat is eigenlijk een beetje een kunstmatige constructie, maar dat geeft wel het dilemma aan”* (H. Klaassen, persoonlijke communicatie, 12 december 2018).

Op dit moment is er dus meer sprake van complementariteit tussen De Wieken en het LOP dan dat ze elkaars activiteiten vervangen. Het aanbod wordt dus groter in Molenhoek. De Wieken faciliteert ruimtes en het LOP is actief op zoek naar dorpsbewoners die activiteiten willen ontwikkelen. Er zullen altijd wel voorvallen blijven bestaan waarin er sprake is van substitutie van activiteiten. Een recent voorbeeld daarvan is een groep oudere mannen die 's avonds wekelijks gingen kaarten in De Wieken, zij bereikten de leeftijd dat zij dit liever in de middag willen doen. Hierover zijn ze in gesprek met het LOP. In dit geval is er dus sprake van vervanging, maar de dorpsraad wil niet de focus leggen op de hoeveelheid activiteiten in het LOP. *“Wij stellen ons op het standpunt dat wij er zijn voor de Molenhoekers, dus niet voor onszelf, maar voor de Molenhoekers en als er van Molenhoekers een wens is, dan moeten wij kijken of we die wens in vervulling kunnen laten gaan, zo kijken wij ernaar”* (J. Konings, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2018, over het LOP). Op enkele uitzonderingen na gaat de samenwerking tussen De Wieken en het LOP steeds beter komt naar voren uit de resultaten van de interviews.

Overaanbod activiteiten

De komst van het LOP heeft ook de nodige invloed gehad op de CAM. De core business van de CAM zijn avondlezingen, die worden één of twee keer per maand georganiseerd (M. Verstegen, persoonlijke communicatie, 17 oktober 2018). Het LOP zou in eerste instantie geen avondlezingen geven, maar andere activiteiten organiseren. Echter gingen zij dit wel doen in de loop der tijd. Dit zorgde voor een groot aanbod aan avondlezingen waar de Molenhoeker de keuze uit had. Dit heeft voor- en nadelen, het zorgt ervoor dat de bewoners keuze hebben in lezingen naar hun interesse en het maakt het dorp actiever. Aan de andere kant, meerdere avondlezingen in de week zorgt ervoor dat er per lezing minder publiek op af komt doordat het publiek zich over een groter aantal lezingen spreidt.

“Dan kwam je vrienden van onze stichting tegen en dan zeg ik van: goh je was er gisteren niet? Ja, maar ik was de dag daarvoor al bij het LOP, want dat was wel een boeiende lezing. Dan ga je elkaars vliegen afvangen” (M. Verstegen, persoonlijke communicatie, 17 oktober 2018). Qua inhoud verschillen de lezingen van de CAM en het LOP wel. De CAM geeft een vergoeding aan de hoogleraren, kunsthistorica en professoren die een lezing komen geven. Hiervoor wordt een vorm van expertise en diepgang verwacht. Deze lezingen trekken voornamelijk een ouder publiek. Bij het LOP bieden de sprekers zich vanuit het dorp zelf aan. Ze krijgen voor een lezing een vergoeding in de vorm van een cadeaubon. De onderwerpen in het LOP zijn erg variërend, daardoor zijn er ook meerdere doelgroepen en leeftijden die de lezingen bijwonen. De hoeveelheid van de lezingen kan dus soms voor problemen zorgen tussen de gemeenschapshuizen, maar doordat de CAM en het LOP zich wel onderscheiden in het soort lezingen is het voor beide niet erg nadelig en maakt het grote aanbod aan keuze het voor het dorp aantrekkelijker en komt dit de leefbaarheid ten goede.

4.5 Toekomst

Uit de interviews blijkt dat respondenten de toekomst betreft de gemeenschapshuizen en de leefbaarheid in Molenhoek rooskleurig inzien, maar er zijn ook een aantal uitdagingen. Deze worden hieronder beschreven.

Demografische ontwikkelingen

40% van de bewoners van de gemeente Mook en Middelaar is naar schatting 65+ in 2040 zoals in de casusbeschrijving is beschreven. Deze demografische verandering heeft invloed op de voorzieningen en de leefbaarheid in Molenhoek. Er zou een veranderend patroon in

gebruik van voorzieningen kunnen komen. *De voorzieningen krijgen meer klandizie door de bejaarden, maar de bejaarden spenderen minder. De hoeveelheid economisch draagvlak voor winkels blijft ongeveer gelijk* (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 12 juli 2018). Momenteel is de grootste doelgroep van de gemeenschapshuizen nog ouderen. Als dit patroon in de toekomst hetzelfde blijft betekent het dat er veel vraag is naar de activiteiten en inloopfunctie die de gemeenschapshuizen hebben in Molenhoek. Of deze vraag met dezelfde samenstelling van gemeenschapshuizen wordt gedaan is onduidelijk.

Afhankelijkheid Locaties

Vanuit de gemeente is er geen specifiek beleid voor de toekomst van de gemeenschapshuizen. Ze vinden ontmoeting, inloop, het betrekken van alle inwoners en het kunnen ontwikkelen van nieuwe initiatieven erg belangrijk ongeacht de locatie. *“Of je dat op een gegeven moment met 3 locaties of met 1 of 2 locaties of met 10 locaties doet of met 0 locaties, dat is allemaal vorm”* (H. Klaassen, persoonlijke communicatie, 12 december 2018). Het gaat echt om de inhoud van de gemeenschapshuizen. Het is echt iets van de gemeenschap en het ontwikkelt zich vanzelf (H. Klaassen, persoonlijke communicatie, 12 december 2018). Uit de interviews kwam naar voren dat de Molenhoeker een open karakter heeft die zijn schouders onder initiatieven wil steken. Ervan uitgaande dat dit zich in de toekomst voortzet, zullen er veel initiatieven zijn in Molenhoek.

Bestaanszekerheid

Naast de toekomstige vraag naar gemeenschapshuizen is het belangrijk hoe het aanbod zich gaat ontwikkelen. Kunnen de gemeenschapshuizen het financieel rondkrijgen? Zijn er genoeg vrijwilligers en bestuurders? Dit zijn een paar van de vragen die gesteld kunnen worden. Op het moment is De Wieken één van de weinige gemeenschapshuizen die zwarte cijfers draait in de regio (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018). Maar ze moet gaan voldoen aan alle milieueisen, dat is een lastige opgave. Dit kunnen ze doen door middel van verhogen van de consumpties of van de zaalhuur (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 12 juli 2018). Uit de interviews blijkt dat meegaan met de tijd één van de belangrijkste aspecten is voor een succesvol gemeenschapshuis. Met de komst van het LOP en de daarbij grote groei is De Wieken wakker geschud. Het gaat niet allemaal automatisch, in samenwerking met het LOP zou gekeken moeten worden wat zij voor de gemeenschap kunnen betekenen (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 17 december 2018). Het bestuur van De Wieken is nu alert en kijkt om zich heen wat de veranderingen zijn. En gaat mee met de tijd en eisen van de bewoners. *“Als ze er om vragen, maar dan moet je kijken past het in mijn plaatje van en als het past dan moet je het doen, dan moet je het doen”* (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018).

Op dit moment is het Lees en Ontmoetingspunt een gevestigd fenomeen in het dorp. *We krijgen veel krediet van de gemeente en van andere partners/partijen waarmee we samenwerken* (J. Konings, persoonlijke communicatie, 10 oktober 2018). Het LOP zal binnen de bestaande structuur niet veel veranderen in de toekomst, ze zullen in hetzelfde pand blijven waar ze huur voor betalen (H. van den Berg, persoonlijke communicatie, 12 juli 2018). Het aantal activiteiten en de openingstijden van het LOP zullen zich wel uitbreiden in de toekomst.

De kerk/sacristie zal het in de nabije toekomst moeilijker krijgen door de secularisering. De hoeveelheid publiek zal nog verder teruglopen. Het aantal kinderen dat gedoopt wordt of

communie doet wordt steeds minder. Het is ook mogelijk dat er een nieuwe ervaring gaat komen. *“Dat mensen toch zelf bewust voor gaan kiezen om te geloven en dat er uiteindelijk vanuit dat kleine groepje dat over is, dat het van daar uit gaat verspreiden, dat het uiteindelijk weer meer wordt”* (E. Jongen, persoonlijke communicatie, 26 oktober 2018). Uit de hele geschiedenis zie je golf bewegingen, dus er is een mogelijkheid dat de kerk weer in trek komt, maar binnen welke tijd is niet te voorspellen (E. Jongen, persoonlijke communicatie, 26 oktober 2018). De CAM in de sacristie blijft een stabiele bezoekerskring behouden doordat zij werken met lidmaatschappen voor hun stichting.

Een probleem dat zou kunnen ontstaan in de toekomst is een gebrek aan vrijwilligers bij de verenigingen in Molenhoek. De kwaliteit en hoeveelheid vrijwilligers neemt steeds verder af (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018). Dit komt doordat de generatie vrijwilligers van nu grotendeels 65 jaar of ouder is, waardoor zij in de toekomst het stokje over moeten dragen. Echter zijn de generaties erna minder geïnteresseerd in vrijwilligerswerk. Zij hebben het druk met andere verplichtingen, andere zingevingen gekregen of minder behoefte aan vrijwilligerswerk in het algemeen (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018). Zoals tijdens de verenigingsavond naar voren kwam die in bijlage 4 staat. Daaruit blijkt dat er te weinig vernieuwing van vrijwilligers is bij sommige verenigingen. Deze problemen moeten de verenigingen zelf oplossen, maar hierin kan De Wieken wel de ruimte faciliteren (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018). De afname van vrijwilligers kan tot gevolg hebben dat er minder verenigingen zijn, waardoor De Wieken minder kan faciliteren.

Bij de gemeenschapshuizen zelf speelt het probleem met toekomstige vrijwilligers in mindere mate. Het LOP beschikt over een groot aantal vrijwilligers die verschillende motieven hebben om vrijwilliger te worden. Ze ervaren er plezier aan om even het huis uit te gaan, een doel te hebben. Anderen zetten zich graag in voor een nieuw initiatief of willen iets terugdoen voor de dorpsraad. De sacristie heeft voor de hoeveelheid publiek ook nog genoeg vrijwilligers. De CAM heeft zelfs op dit moment meer dan genoeg vrijwilligers. *“Terwijl er nog mensen zijn die zeggen: kan ik ook vrijwilliger worden?”* (M. Verstegen, persoonlijke communicatie, 17 oktober 2018). De vrijwilligers staan achter de doelstelling van de CAM en willen dit graag in stand houden.

Het aantal vrijwilligers zal niet direct het probleem zijn voor de gemeenschapshuizen in de toekomst, maar de functies die deze vrijwilligers willen innemen wel. Men wil graag vrijwilliger zijn, maar wel vrijblijvend (M. Verstegen, persoonlijke communicatie, 17 oktober 2018). Dit blijkt ook uit de verenigingsavond in De Wieken. De gemeenschapshuizen en verenigingen hebben in Molenhoek moeite met het verwerven van nieuwe bestuursleden. Een oplossing voor dit probleem is het segmenteren van alle taken en verantwoordelijkheden. Als je een grotere groep hebt, deel je verantwoordelijkheid, hierdoor zijn mensen eerder geneigd een functie aan te nemen (P. Sutmuller, persoonlijke communicatie, 24 oktober 2018).

5. Conclusie en reflectie

5.1 Conclusie

Nu alle resultaten van het onderzoek geanalyseerd zijn kan de conclusie opgemaakt worden. In paragraaf 5.1 wordt er antwoord gegeven op de hoofd- en deelvragen. Tevens wordt er in paragraaf 5.2 gereflecteerd op het proces, de methode, theorieën en resultaten van het onderzoek.

Het doel van dit onderzoek was om een bijdrage te leveren aan de bestaande kennis over de relatie tussen gemeenschapshuizen en de leefbaarheid in een Nederlands dorp, met als hoofdvraag: *In hoeverre hebben de gemeenschapshuizen invloed op de leefbaarheid in Molenhoek?*

Om de centrale vraag goed te beantwoorden, zullen eerst de deelvragen die behandeld zijn in paragraaf 1.5 beantwoord worden.

1. Welke functies vervullen de gemeenschapshuizen in Molenhoek?

Uit de literatuur kwam naar voren dat gemeenschapshuizen in dorpen meerdere functies uitoefenen om zo de leefbaarheid in stand te houden. In Molenhoek is dit ook het geval, de gemeenschapshuizen hebben gezamenlijk een sociale, culturele, educatieve en politieke functie. Een aantal van deze functies zijn in alle drie de gemeenschapshuizen te vinden, terwijl andere functies zorgen dat het gemeenschapshuis zich onderscheidt.

De Wieken en de sacristie hebben beide een faciliterende functie. De Wieken stelt vaste ruimtes beschikbaar aan sociale, maatschappelijke, culturele en sportieve organisaties uit Molenhoek (toneelverenigingen, bridgeclub, tafeltennisvereniging, etc.). De sacristie faciliteert culturele en religieuze activiteiten. Een functie die alle drie de gemeenschapshuizen bezitten, is de ontmoetingsfunctie. De Wieken biedt onderdak aan verenigingen en stichtingen waardoor er ontmoeting plaats kan vinden. Ze beschikken ook over een horeca faciliteit waardoor er na afloop van de activiteit geborrelt kan worden en een vorm van inloop mogelijk is. De echte inloopfunctie van Molenhoek heeft het LOP, hier worden veel inloopactiviteiten georganiseerd en kun je wanneer het open is goedkoop een kopje thee of koffie gaan drinken. Met deze inloopfunctie heeft het indirect ook een zorgfunctie. Het dient als pre-dagopvang voor bejaarden die niet in het bejaardenhuis wonen, maar wel de behoefte hebben om mede bejaarden te ontmoeten om een dag invulling te hebben en sociaal bezig te blijven. Kijkende naar andere gemeenschapshuizen in Nederland wordt dat steeds meer de trend. Met de Wet maatschappelijke ondersteuning wordt er steeds vaker gebruik gemaakt van gemeenschapshuizen om meer hulpbehoevende mensen te ondersteunen (Dorpshuizen, z.d.). De sacristie heeft in mindere mate een ontmoetingsfunctie. De sacristie had met de CAM, voordat het LOP er was wel als nevensdoelstelling meer ontmoetingen in het dorp te creëren, maar dit is niet meer nodig. Uit de interviews blijkt dat de hoeveelheid ontmoetingsmogelijkheden voldoende is in Molenhoek.

Ook zorgt de dorpsraad met het LOP en de sacristie met de CAM voor de nodige culturele en educatieve activiteiten. Van een drukbezocht energiecafé, waarin mensen bewust worden over energieverbruik en ideeën, tot een lezing van een kunsthistoricus. Er is een grote verscheidenheid aan activiteiten en lezingen die wordt aangeboden in Molenhoek. Voor alle leeftijdsgroepen zijn er activiteiten, maar voornamelijk het ouder publiek komt op de activiteiten af. Er kan dus gesteld worden dat de gemeenschapshuizen een culturele en

educatieve functie hebben.

Het LOP heeft ook een politieke functie, ze ondersteunen bewoners wanneer er vragen of problemen zijn in het dorp. De dorpsraad speelt de problemen door naar de gemeente of helpt de bewoners direct naar te gemeente te stappen.

Uit de literatuur kwam naar voren dat gemeenschapshuizen gebruikt worden om veel verschillende functies uit te oefenen (Thissen & Fortuijn 2012). In Molenhoek is dit ook het geval. Naast de bovengenoemde functies, zijn er nog functies die mindere prioriteit hebben of in geringe mate aanwezig zijn in de gemeenschapshuizen in Molenhoek. Deze zijn hieronder kort toegelicht. Het heeft functie als bibliotheek, het LOP heeft een leesvoorziening met kasten vol boeken die geruild kunnen worden. Daarnaast zorgen de gemeenschapshuizen dat de inwoners zich meer betrokken voelen en binding hebben met Molenhoek. De bewoners, vrijwilligers en bestuursleden krijgen door het contact met elkaar een beter beeld wat er speelt in het dorp. De Wieken en het LOP hebben met hun activiteiten ook een creatieve functie, het zorgt ervoor dat bewoners een plek hebben waar zij creatief bezig kunnen zijn (handwerkclub, fotografie cursus, etc.).

2. Hoe is de onderlinge relatie tussen de gemeenschapshuizen binnen Molenhoek?

Uit de interviews kwam naar voren dat de samenwerking tussen de gemeenschapshuizen een behoorlijk verleden heeft. Nadat de dorpsraad met het LOP verhuisde uit De Wieken naar het nieuwe gehuurde pand vanwege de drift om uit te breiden, is hier de relatie minder door geworden. De samenwerking was veranderd in concurrentie. Ze hadden beide een ruimte waar sociale activiteiten en evenementen plaats konden vinden. Aangezien het LOP nieuw was en de locatie in de doorgang van het winkelcentrum lag kreeg het veel publiek. Terwijl het bij de Wieken iets minder werd. De gemeente zag dit probleem ook. Het beleid van de gemeente was er voor om zoveel mogelijk activiteiten in het oorspronkelijke gemeenschapshuis De Wieken laten plaatsvinden. Zo kan De Wieken een goede omzet draaien en daarmee de begroting op orde houden.

Uiteindelijk is hier een tijdelijke oplossing voor gevonden. De gemeente heeft een kunstmatige constructie gemaakt waarbij het LOP subsidie krijgt ter hoogte van het bedrag dat ze kwijt zouden zijn als ze in De Wieken een ruimte zouden huren. Tevens zijn er afspraken gemaakt tussen beide gemeenschapshuizen om de samenwerking te verbeteren. De inloopactiviteiten gaan veelal naar het LOP doordat de locatie zich daar beter voor leent. Als het LOP een grote activiteit heeft zouden ze eerder naar de Wieken stappen om het daar te organiseren, omdat de zaalcapaciteit groter is in De Wieken. De dorpsraad in het LOP en de CAM in de sacristie hebben ook enige vorm van concurrentie doordat ze beide avondlezingen organiseren. Hier is ook discussie over geweest, want er zou sprake zijn van teveel avondlezingen in Molenhoek. Dit zou ten koste gaan van de hoeveelheid publiek per lezing. De inhoud van de lezingen verschilt behoorlijk tussen het LOP en de CAM waardoor het ook een andere doelgroep aantrekt in sommige gevallen. De CAM en De Wieken hebben tevens een samenwerking lopen. Wanneer de CAM een lezing organiseert en een grote hoeveelheid publiek verwacht, huren zij een zaal in De Wieken af in plaats van de gebruikelijke sacristie. Dit is een win-win situatie voor beide partijen. De CAM heeft door het hoge aantal bezoekers meer omzet en De Wieken krijgt geld voor de zaal verhuur en de bar inkomsten.

Kortom, de samenwerking tussen alle drie de gemeenschapshuizen neigt soms naar concurrentie, waardoor het niet altijd soepel verloopt. Echter wordt hier in de toekomst aan gewerkt en gaat het bij elke partij vooral om de bewoners van Molenhoek. De bestuurders van de gemeenschapshuizen willen het dorp zo leefbaar en actief mogelijk maken. Deze gemeenschappelijke visie heeft een positieve ontwikkeling op het dorp, volgens Flora en Flora komt een zelfde visie in een gemeenschap ten goede aan de sociale cohesie en de verbondenheid. Daarmee draagt het bij aan het sociale kapitaal in een gemeenschap (Flora & Flora, 2013).

3. In hoeverre dragen de gemeenschapshuizen bij aan het ontmoeten in Molenhoek?

Uit de interviews kwam naar voren dat Molenhoek een open karakter heeft en dat het een dorp is waar veel mensen naar toe zijn verhuisd. Er zijn dus veel inwoners die open staan voor ontmoeting, doordat ze niet al vanuit vroeger in een vaste groep zitten. De gemeenschapshuizen faciliteren dit door middel van een plek te bieden voor ontmoeting. Met name het LOP heeft hier zijn aandeel in. Dit bleek uit de hoeveelheid codes van het LOP die betrekking hadden tot het sociaal kapitaal (Bijlage 5).

De reden dat het Lees en Ontmoetingspunt het meeste aan ontmoeting bijdraagt komt mede door de gunstige locatie. Het LOP ligt in het winkelcentrum van Molenhoek en het is daardoor eenvoudig om even langs te gaan. Dit komt overeen met een beeld dat geschetst is vanuit de theorie dat bereikbaarheid een positieve invloed uitoefent op de leefbaarheid (Nout, 2010). In dit geval is dit verband indirect doordat de goede bereikbaarheid meer ontmoeting oplevert, wat een positief gevolg heeft op de leefbaarheid van Molenhoek. Daarnaast proberen de vrijwilligers bij het LOP de ontmoeting ook aan te moedigen. Wanneer zij zien dat iemand twijfelend heen en weer loopt langs het LOP dan vragen zij diegene binnen. De Wieken heeft met zijn horeca faciliteit ook een vorm van ontmoeting, maar hier wordt minder op gefocust dan bij het LOP. De CAM heeft mede dankzij de oprichting van het LOP hun nevendienststelling (zorgen voor extra ontmoeting) laten varen. De kerk/sacristie leent zich ook niet helemaal voor deze functie, doordat er geen plek is om een borreltje te schenken na de lezing.

Dus de gemeenschapshuizen zijn één van de belangrijkste plekken voor ontmoeting in Molenhoek. Echter wel voor een beperkte doelgroep. De gemeenschapshuizen zijn bij de ouderen meer in trek dan bij de jongeren. Ondanks dat de jeugd in elke gemeenschapshuis wel in mindere mate aanwezig is. Bij De Wieken vrij frequent door de aanwezigheid van sportclubs en de carnavalsvereniging. Het LOP trekt bij sommige activiteiten ook alle doelgroepen aan. Het CAM in de sacristie zorgt met een lezing sterrenkunde bijvoorbeeld dat er wel wat jongeren op af komen. Maar over het algemeen zijn het ouderen die gebruik maken van de functies van de gemeenschapshuizen. De reden dat er beduidend minder jongeren te vinden zijn in de gemeenschapshuizen heeft te maken met de veranderende interesses en vraag van de jeugd. De gemeente en de gemeenschapshuizen zijn zoekende welke activiteiten bij de jongeren aansluiten.

4. Welke rol hebben gemeenschapshuizen in het toekomstbeeld van Molenhoek?

Met de gegevens dat 40% van de bewoners 65+ is in de toekomst en dat voornamelijk de ouderen gebruik maken van de gemeenschapshuizen, kan er gesteld worden dat er wel

behoefte is aan de gemeenschapshuizen als het activiteitenpatroon hetzelfde blijft. Er is niet te voorspellen hoe de vrijetijdsbesteding van de nieuwe bejaarden eruit gaat zien. Er van uitgaande dat dit ongeveer hetzelfde blijft ziet de vraag naar gemeenschapshuizen er rooskleurig uit. Hierin is belangrijk dat de bestuurders van de gemeenschapshuizen goed kijken wat de veranderingen om hen heen zijn. Kijkende naar het verleden zie je dat de gemeenschapshuizen meegaan met de tijd. De Wieken heeft in zijn 40 jaar nog dezelfde functie maar dan op een modernere manier. Dit meegaan met de tijd moet zowel fysiek als mentaal zijn. De denkwijze moet je aanpassen, er moet meer meegedacht worden over invulling van de ruimte en de juiste voorzieningen moeten aanwezig zijn. In de beantwoording van deelvraag 1 zijn alle functies toegelicht waar de gemeenschapshuizen momenteel over beschikken. Deze functies zullen ongeveer hetzelfde blijven. De faciliterende rol van De Wieken blijft nodig in het dorp, de verenigingen zullen altijd behoefte blijven houden aan ruimtes om te vergaderen, sporten, kaarten, etc. De rol van sociaal contact zal naar verwachting enigszins toenemen. Doordat er meer ouderen zijn die thuis wonen is er ook meer behoefte aan sociaal contact in het dorp. Dit kan gevonden worden in de gemeenschapshuizen. De indirecte zorgfunctie die het LOP heeft door een soort pre dagopvang te creëren neemt naar schatting ook toe in de toekomst. Door het toenemend aantal ouderen en de verbreding van de openingstijden van het LOP. De culturele en educatieve rol van de gemeenschapshuizen zal ongeveer hetzelfde blijven.

Nu alle deelvragen beantwoord zijn kan er antwoord worden gegeven op de centrale vraag.

Centrale vraag: In hoeverre hebben de gemeenschapshuizen invloed op de leefbaarheid in Molenhoek?

In de deelvragen is beschreven welke functies de gemeenschapshuizen hebben in Molenhoek, maar de invloed op de leefbaarheid is nog niet behandeld. In dit onderzoek is er door middel van het Community Capitals Framework naar de leefbaarheid in Molenhoek gekeken. Daaruit komt het volgende: De gemeenschapshuizen dragen of beïnvloeden direct het sociaal, cultureel, menselijk en politiek kapitaal in Molenhoek. Hierin springt het sociaal kapitaal eruit. De gemeenschapshuizen (gebouwd kapitaal) zorgen voor sociaal contact door middel van het faciliteren van het verenigingsleven. Tevens zorgen ze voor ontmoeting door middel van de inloopruimte van het LOP en de bar van De Wieken. Daarnaast dragen ze ook bij aan de betrokkenheid en binding met het dorp door de talloze activiteiten die georganiseerd worden. Het activiteitenaanbod vanuit de gemeenschapshuizen is zelfs zo groot dat er een lichte vorm van concurrentie optreedt. Dit zorgt ervoor dat de bewoners van Molenhoek veel keus hebben en het een actief dorp is.

In de toekomst zal meer naar samenwerking gestreefd worden tussen de gemeenschapshuizen, waardoor alles rendabel blijft en de activiteiten op de juiste plaats gehouden kunnen worden. De leefbaarheid in Molenhoek wordt ook positief beïnvloed door het cultureel en menselijk kapitaal dat de gemeenschapshuizen creëren door middel van lezingen en andere activiteiten. Doordat de dorpsraad gevestigd is in het LOP heeft het ook door middel van het politiek kapitaal een positieve invloed op de leefbaarheid. Bewoners worden ondersteunt door de dorpsraad wanneer er problemen in het dorp optreden. De gemeenschapshuizen hebben op de andere drie kapitalen geen directe invloed. Het financiële kapitaal heeft wel invloed op de gemeenschapshuizen zelf, net zoals het gebouwd kapitaal. Het natuurlijk kapitaal heeft geen noemenswaardige invloed op de gemeenschapshuizen of op de leefbaarheid door de gemeenschapshuizen.

5.2 Reflectie

Essentieel voor een gedegen onderzoek is een kritische reflectie. In deze paragraaf zal er gereflecteerd worden op de gebruikte theorieën, methode, resultaten van het onderzoek en het proces.

De theorie die in deze scriptie centraal staat is het CCF. Het Community Capitals Framework is van origine een Amerikaans model om gemeenschapsontwikkeling te analyseren. Terwijl er in dit onderzoek door middel van het CCF uitspraken over de leefbaarheid worden gedaan. Om het model bruikbaar te maken heb ik literatuur gevonden die het verband tussen de twee concepten aantoonde en vanuit daar ben ik gaan kijken hoe de relatie tot elkaar stond. Vervolgens heb ik het CCF proberen te vertalen naar de Nederlandse samenleving door het te operationaliseren. Ik denk wel dat het werken met het Community Capitals Framework een bijdrage heeft geleverd aan het onderzoek, doordat het een bepaald kader geeft, waardoor er meer gestructureerd onderzocht kon worden op welk vlak de gemeenschapshuizen bijdragen aan de leefbaarheid.

Ik heb gekozen om in Molenhoek drie verschillende gemeenschapshuizen. Deze variatie was interessant voor het onderzoek. De gemeenschapshuizen konden onderling worden vergeleken en er kon een completer beeld gevormd worden van de situatie in Molenhoek. Echter tijdens de interviews kwam naar voren dat ze de benaming 'gemeenschapshuis' alleen toekennen aan De Wieken. Er is ook geen eenduidige definitie voor gemeenschapshuizen in de literatuur. Uiteindelijk heb ik met de operationalisatie een duidelijk beeld kunnen geven wat in dit onderzoek onder gemeenschapshuizen valt.

Ik ben erg tevreden over de methode voor interviews die gebruikt is in dit onderzoek. De *snowball sampling method* heeft ervoor gezorgd dat de eerste vier respondenten via het netwerk snel benaderd konden worden. De bewoners van Molenhoek die ik benaderd heb stonden erg open voor een interview en wilden graag tijd ervoor vrij maken. Echter hebben de laatste interviews vanwege communicatie problemen lang op zich laten wachten. Dit heeft voor wat vertraging gezorgd. Een kritiekpunt is hier dat ik eerder en vaker contact op had moeten nemen met respondenten die moeilijk te benaderen zijn.

Een ander kritiekpunt betreffende de interviewstrategie is de keuze wie te interviewen. In dit onderzoek heb ik veel mensen vanuit verschillende invalshoeken gesproken. Echter hebben zij wel allemaal een connectie met de gemeenschapshuizen of vanuit een bepaalde functie deelgenomen aan het interview. Het voordeel hiervan is dat zij veel verstand hebben van het onderwerp. Het nadeel is dat er geen resultaten zijn van de gewone bewoner van Molenhoek. Dit had wellicht meer informatie opgeleverd over de waarde die bewoners toekennen aan de gemeenschapshuizen en welke invloed dat heeft op de ervaren leefbaarheid. Ik heb gekozen voor kwalitatief onderzoek waarbij diepgaande interviews afgenomen moeten worden. Ik verwachtte een gebrek aan diepgang als ik zou focussen op de bewoners/gebruikers van de gemeenschapshuizen.

Een volgend punt van kritiek op dit onderzoek is de generaliseerbaarheid. Dit onderzoek heeft zich enkel op Molenhoek gefocust. Ondanks dat er drie verschillende gemeenschapshuizen onderzocht zijn, kunnen deze resultaten moeilijk te generaliseren zijn over andere dorpen. Uit de literatuur blijkt dat er teveel variabelen meespelen om uitspraken te doen over een grotere populatie gemeenschapshuizen.

De weg naar het eindresultaat is niet geheel gemakkelijk verlopen. In het begin had ik mezelf als doel gesteld om binnen de beperkte tijd die er gegeven werd het te voltooien. Na een moeizame start, zoekende naar een onderwerp dat mij aansprak en vinden van een juiste probleemstelling bleek het al snel lastig te worden de scriptie in augustus 2018 in te leveren. Ik had namelijk nog een aantal vakken lopen in de bachelor van het 2de en 3de jaar. Daarnaast had ik commissieverplichtingen die tijdrovend waren. De periode daarna heb ik mijn scriptie afgeschreven, maar deze bleek nog niet voldoende te zijn. In 2019 heb ik fulltime stage gelopen, waardoor ik de scriptie in de avonden moest verbeteren.

6. Aanbevelingen

In de reflectie is aangegeven wat de positieve en negatieve punten waren van dit onderzoek. Aan de hand van deze punten kunnen er aanbevelingen gemaakt worden voor vervolgonderzoek over dit onderwerp.

Bewoners onderzoek

Zoals in de reflectie beschreven staat is niet onderzocht welke waarde de gebruikers en andere bewoners aan het gemeenschapshuis hechten. In een vervolgonderzoek zou dit interessant zijn. Hierdoor zou er een completer beeld gevormd kunnen worden naar de invloed van gemeenschapshuizen op de leefbaarheid in Molenhoek. Dit zou mogelijk via kwantitatief onderzoek uitgevoerd kunnen worden. Met kwantitatief onderzoek kan er een grote groep gebruikers van de gemeenschapshuizen bereikt worden.

Gemeenschapsvoorzieningen jongeren

Voor een vervolgonderzoek zou het ook interessant kunnen zijn om dieper in te gaan op de vraag aan welke gemeenschapsvoorzieningen de jongeren in Molenhoek behoefte hebben. Er is nu vanuit de interviews gebleken dat er voornamelijk ouderen gebruik maken van het gemeenschapshuis. Er is in dit onderzoek geen uitgebreid onderzoek gedaan hoe de ontbrekende groep zijn vrije tijd spendeert.

Uitbreiden kapitalen

Uit de analyse van de resultaten kwam naar voren dat niet elk kapitaal van het Community Capitals Framework wordt beïnvloed door één van de drie gemeenschapshuizen. Nu dit bekend is zou er naar de ontbrekende kapitalen gekeken kunnen worden in een vervolgstudie. De gemeenschapshuizen hebben geen invloed op het natuurlijke kapitaal bijvoorbeeld. Er zou onderzoek gedaan kunnen worden naar de mogelijkheid om de hoeveelheid kapitalen waar de gemeenschapshuizen positieve invloed op hebben uit te breiden. Hierdoor kunnen de gemeenschapshuizen een nog grotere waarde voor het dorp zijn.

Daarnaast zijn er voortvloeiend uit het onderzoek ook een aantal praktische aanbevelingen te maken.

Investeren in de maatschappelijke zorgfunctie

Daarnaast zou het een idee zijn om met het oog op de ouder wordende bevolking de maatschappelijke zorgfunctie van de gemeenschapshuizen te vergroten. Zowel een centraal punt waar bewoners toegang kunnen krijgen tot dagelijkse zorg, als het aanbieden van dagbesteding. Het Lees en Ontmoetingspunt beschikt al enige mate over deze functie. Zij bieden de ouderen al een plek waar zij activiteiten kunnen ondernemen als dagbesteding. Deze functie zou bij het LOP nog uitgebreid kunnen worden door ruimere openingstijden te hanteren. De andere gemeenschapshuizen zouden meer activiteiten kunnen organiseren die weinig arbeid kosten en voor iedereen toegankelijk zijn. Het voordeel voor de bewoners van Molenhoek zal zijn dat ze meer kunnen participeren in de samenleving en er meer sociale samenhang aanwezig is.

Moderniseren

Het advies voor de gemeenschapshuizen is proberen met de middelen die beschikbaar zijn zoveel mogelijk met de tijd mee te gaan. Het gebouw en de technologie moderniseren kan een grote kostenpost zijn, maar zal in de toekomst op den duur noodzakelijk kunnen worden

wil er genoeg animo blijven. Naast fysiek met de tijd meegaan, is het belangrijk om ook de activiteiten te vernieuwen en goed te kijken waar de vraag ligt vanuit het dorp. De ouderen over 20 jaar zullen andere interesses en behoeftes hebben dan de ouderen van deze tijd. Deze aanbeveling focust zich op de sacristie, omdat het LOP nog relatief nieuw is en De Wieken probeert met de technische voorzieningen ook zo modern mogelijk te blijven.

Vergroten zichtbaarheid

Als vervolg op het meegaan met de tijd zou er iets aan de zichtbaarheid gedaan kunnen worden. De gemeenschapshuizen zijn in het dorp goed zichtbaar, maar ze kunnen het programma voor de activiteiten wel zichtbaarder maken. Op dit moment is via de site voor elk gemeenschapshuis het programma terug te vinden. Er wordt vanuit gegaan dat jongeren de meeste activiteiten in het gemeenschapshuis niet interessant vinden. Het zou ook kunnen meespelen dat de jongeren niet op de hoogte zijn van de activiteiten in de gemeenschapshuizen. Het zou daarom nuttig kunnen zijn om via sociale media het programma bekend te maken om zo het bereik te vergroten. Dit kan bijvoorbeeld door een communicatiestrategie te ontwikkelen of een bestaande strategie toe te passen voor meer zichtbaarheid.

Relatie tussen gemeenschapshuizen

Het laatste advies is om de relatie van de gemeenschapshuizen onderling te versterken. Elk van de gemeenschapshuizen heeft als belangrijkste doel de bewoners een zo leefbaar mogelijk dorp bieden. Als er vanuit dit principe gestreefd wordt zou er met betere communicatie en afstemming tussen de bestuurders van de gemeenschapshuizen een betere samenwerking kunnen ontstaan. Zo kan er voor grotere bijeenkomsten beter De Wieken gebruikt worden en voor inloopactiviteiten het LOP. Het optimaal benutten van de ruimtes en locaties van de gemeenschapshuizen kan leiden tot een beter, variërend aanbod aan activiteiten voor de bewoners.

Literatuur

Adler, S., & Kazanowski, K. A. (1998). *Building on strength: how a Michigan community is increasing its" social capital"*. In *The Healthcare Forum journal* (Vol. 41, No. 2, p. 56).

Anglin, E. (2015) *Facilitating community change: The Community Capitals Framework, its relevance to community psychology practice, and its application in a Georgia community*

Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). NY: Greenwood.

Browne, K. (2005). *Snowball sampling: using social networks to research non-heterosexual women*. *International journal of social research methodology*, 8(1), 47-60.

Carlson, J. A. (2010). *Avoiding traps in member checking*. *The qualitative report*, 15(5), 1102-1113.

Centraal Bureau Statistiek. (2017) *Worden we individualister?* Geraadpleegd op 10 januari 2019, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/52/worden-we-individualistischer>

Claridge, T. (2018) *What is the difference between bonding and bridging social capital?* Social Capital Research. Geraadpleegd op 23 maart 2018, van <https://www.socialcapitalresearch.com/difference-bonding-bridging-social-capital/>

Dam, F. van (1995), *Meer voor minder; schaalverandering en bereikbaarheid van voorzieningen in landelijke gebieden in Nederland*. Nederlandse Geografische Studies 188, KNAG/FRW UU, Utrecht.

Dam van, F. & F.Daalhuizen (2013) *Vergrijzing als kans voor dorpen*, *Rooilijn*, 46(2), 136-141 geraadpleegd op 15-3-2018, van http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/PBL_2013_Vergrijzing-als-kans-voor-dorpen.pdf

Dautzenberg, M. (2010) *Ontmoetingsplekken, fundament voor 'houdbare wijken'!* NIROV. Geraadpleegd op 17 maart 2018, van https://www.researchgate.net/profile/Frederik_Christian_Sanders/publication/311830873_Ontmoetingsplekken_fundament_voor_houdbare_wijken/links/585c5fcd08ae6eb8719c69e4.pdf

DDK Gelderland (2019), *Leefbaarheid Leeft op het PlattelandsParlement Gelderland*. Geraadpleegd op, 5 april 2019, van https://dkkgelderland.nl/actueel/leefbaarheid_leeft_op_het_plattelandsparlement_gelderland

Doarpswurk (2019), *Gemeenschap & Leefbaarheid*. Geraadpleegd op 25 april, 2019 <http://iepenmienskip.frl/wp-content/uploads/2017/07/1-Leven-in-deze-tijd-over-bestuurs-kunde-versus-initiatief-kunde.pdf>

Dorpshuizen (z.d). *Dorpshuizen*. geraadpleegd op 10 januari 2019, van <https://www.dorpshuizen.nl/wat-een-dorpshuis/>

Dorpshuizen (z.d). *Beleidsvorming*. geraadpleegd op 10 januari 2019, van <https://www.dorpshuizen.nl/vraagbaak/beleidsvorming/>

Dorpsraad Molenhoek. (2018). *DNA van Molenhoek*. geraadpleegd op 10 oktober 2018, van http://www.dorpsraadmolenhoek.nl/pdfbestanden/Folder_Eerste_resultaten_2017_Molenhoek_def.pdf

Elshof, H., & Bailey, A. (2015). *The role of responses to experiences of rural population decline in the social capital of families*. *The Journal of Rural and Community Development*, 10(1), 72-93.

Flora, C., & Flora, J. (2013). *Rural communities: Legacy and change* (4th ed.). Boulder, CO: Westview.

Flora, C. B., Emery, M., Fey, S., & Bregendahl, C. (2005). *Community capitals: A tool for evaluating strategic interventions and projects*. Ames, IA: North Central Regional Center for Rural Development.

Furlan, R. (2015). *Livability and Social Capital in West Bay, The New Business Precinct of Doha*.

Emery, M., & Flora, C. (2006). *Spiraling-up: Mapping community transformation with community capitals framework*. *Community development*, 37(1), 19-35.

Froideville, L. (2014). *Gemeenschapshuizen*. Rekenkamer Leudal, geraadpleegd op 10 januari 2019, van <https://www.nvrr.nl/download/?id=49101>

Fukuyama, F. (1995). *Trust: the social virtues and the creation of prosperity*. New York: The Free Press

Gemeenschapshuis de Wieken. (2018). *Weekoverzicht*, geraadpleegd op 22 december 2018, van <http://www.gemeenschapshuisdewieken.nl/cms/weekoverzicht>

Gemeente Mook en Middelaar (2017, 27 juni) *Algemene Subsidieverordening Mook en Middelaar 2017*. geraadpleegd op 10 juli 2019, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/gmb-2017-108849.html>

Glover, T. D. (2004). *The 'community'center and the social construction of citizenship*. *Leisure Sciences*, 26(1), 63-83.

Haartsen, T., Venhorst, V.A., 2010. *Planning for decline: anticipating on population decline in the Netherlands*. *Tijdschr. Econ. Soc. Geogr.* 101 (2), 218e227

Historie Molenhoek (2018). *Spoorlijn Nijmegen- Venlo*. Geraadpleegd op 19 november 2018, van <https://www.historiemolenhoek.nl/spoorlijn-nijmegen-venlo/#more-793>

Hospers, G. J. (2012). *Krimpdorpen in een global village*. *Geografie*. *Vaktijdschrift voor Geografen*, vol. 21, iss. 5, (2012), pp. 24-27

Kessel, M. (2018, februari) *De staat van Mook en Middelaar*. Mook.

Kleinhans, R. J. (2005). *Sociale implicaties van herstructurering en herhuisvesting*.

Leidelmeijer, K. en Van Kamp, L. (2003). *Kwaliteit van de leefomgeving en leefbaarheid; naar een begrippenkader en conceptuele inkadering*. Bilthoven: RIGO en RIVM i.o.v. VROM

Leijdelmeijer K., J. van Iersel en I. Giesbers (2009). *Kwaliteit van buurt en straat, Tussen feit en fictie*, Den Haag: Vrom

Leidelmeijer, K., Marlet, G., Van Iersel, J., Van Woerkens, C., & Van der Reijden, H. (2008). *De Leefbaarometer, Leefbaarheid in Nederlandse wijken en buurten gemeten en vergeleken rapportage instrumentontwikkeling*. Amsterdam/Utrecht: RIGO Research en Advies BV/Atlas voor gemeenten.

Lenteren, J. V. (2005). *Sleutels inleveren. Op weg naar een Kulturhus*. Aprilis

Linders, L. (2004). *Eenzaamheid in de digitale stad*. Eindhoven: Fontys Hogescholen.
Geraadpleegd op 10-10-18, van
https://www.researchgate.net/profile/Lilian_Linders/publication/265184778_Eenzaamheid_in_de_digitale_stad/links/5498037f0cf2eeefc30f5cdc.pdf

Ministerie van VROM (2004), *Leefbaarheid van wijken*. Den Haag: Ministerie van VROM.

Movisie & V. Lub (2013), *Meer sociale cohesie leidt niet per se tot veilige wijk*. Folder gebaseerd op de studie: Lub, V. (2013). *Schoon, heel en werkzaam Een wetenschappelijke beoordeling van sociale interventies op het terrein van buurtleefbaarheid*. Den Haag: Boom-Lemma Uitgevers. Geraadpleegd op 17 maart 2018, van
[https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Meer_sociale_cohesie_leidt_niet_per_se_tot_veilige_wijk%20\[MOV-779870-00\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Meer_sociale_cohesie_leidt_niet_per_se_tot_veilige_wijk%20[MOV-779870-00].pdf)

Mul, J. (2010). *Te koop: leefbaarheid: gevolgen van de verkoop van sociale huurwoningen op leefbaarheid en sociale stijging*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Munoz, S.A., Farmer, J., Warburton, J., Hall, J., 2014. *Involving rural older people in service co-production: is there an untapped pool of potential participants?* J. Rural Stud. 34, 212–222.

Murray-Carlsson, H. (2018, 12 november) *Introduction to Atlas.ti 8*, geraadpleegd van
<https://brightspace.ru.nl/d2l/le/content/18274/viewContent/229770/View>

Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (2011) *Krimp het nieuwe groeien*. werkgroep Leefbaarheid en Voorzieningen.
[https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Krimp,%20het%20nieuwe%20groeien%20\[MOV-177746-0.4\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Krimp,%20het%20nieuwe%20groeien%20[MOV-177746-0.4].pdf)

Nout, L. 2010. *Leefbaarheid & Bereikbaarheid in rurale gebieden Witteveen+Bos*

- Nussbaum, M., & Sen, A. (Eds.). (1993). *The quality of life*. Oxford University Press.
- Siisiainen, M. (2003). *Two concepts of social capital: Bourdieu vs. Putnam*. *International Journal of Contemporary Sociology*, 40(2), 183-204.
- Pitzer, K. A., & Streeter, C. L. (2015). *Mapping community capitals: A potential tool for social work*. *Advances in Social Work*, 16(2), 358-371.
- Putnam, R. (1995). *Bowling alone. America's declining social capital*. *Journal of Democracy*, 6, 65-78.
- Putnam, R. D. (2001). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster.
- Raemakers, R. (2014) *Vijf concrete punten over Gemeenschapshuizen*. Geraadpleegd op 10-1-2019, van <https://leudal.d66.nl/2014/06/26/vijf-concrete-punten-gemeenschapshuizen-d66-de-raad/>
- Reulink, N., & Lindeman, L. (2005). *Kwalitatief onderzoek. Participerende observatie, interviewen*. Dictaat kwalitatief onderzoek.
- Schnabel, P. (2004). *Individualisering en sociale integratie*. Sociaal en Cultureel Planbureau
- Rijksoverheid (2015). *Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)*. Geraadpleegd op 5-5-2019, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/zorg-en-ondersteuning-thuis/wmo-2015>
- Stichting Databank Kerkgebouwen in Limburg. (2014) *O.L. Vrouw van Zeven Smarten* geraadpleegd op 18 januari 2019, van <http://www.kerkgebouwen-in-limburg.nl/kerken/molenhoek/ol-vrouw-van-zeven-smarten>
- Svendsen, G.L.H. (2008), *Multifunctional centers in rural areas; fabrics of social and human capital*. Draft paper (version 1-8-2008)
- Thissen, F., & Fortuijn, J. D. (2012). *Het dorpshuis: van bewoners en voor bewoners: de maatschappelijke participatie van dorpsbewoners en de betekenis van het dorpshuis in de dorpen van Littenseradiel*. Universiteit van Amsterdam.
- Thomése, F. (2007). *Woonomgeving*. In: T. van Tilburg en J. de Jong Gierveld (red.), *Zicht op eenzaamheid: Achtergronden, oorzaken en aanpak* (p. 65-73). Assen: Van Gorcum.
- Van Dam, F. & Verwest, F. (2010) *Van bestrijden naar begeleiden: demografische krimp in Nederland; Beleidsstrategieën voor huidige en toekomstige krimpregio's*. Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag.
- Van der Meer, M., Thissen, F., Droogleever Fortuijn, J., Van der Tak, I., & Van der Wouw, D. (2008). *De sociale draagkracht van dorpen in Borsele: Leefbaarheid, sociale cohesie en community care in kleine dorpen*.
- van Dorst, M. (2005). *Een duurzaam leefbare woonomgeving*. Eburon Uitgeverij BV.

Vermeij, L., & Mollenhorst, G. (2008). *Overgebleven dorpsleven*. Sociaal kapitaal op het hedendaagse platteland. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2015) *Het ontwerpen van een onderzoek*. Boom uitgevers, Amsterdam. 5 e druk.

Wouw van der, D., Walrave, E., Bakker, E., & Sluis van, J. (2009). *Leefbaarheidsonderzoek Sluis; Een onderzoek naar de veronderstelde en ervaren leefbaarheid, met de nadruk op de tien kleine kernen van gemeente Sluis*. Middelburg: Scoop

Wouw van der, D. (2011). *Leefbaarheid; Themarapport Sociale Staat van Zeeland*. Middelburg: Scoop

Verweij, A., voor Wonen, M., & en Integratie, W. (2014). *Leefbaarheid, op het snijvlak van sociaal en Fysiek*. Ministerie voor Wonen, Wijken.

Vommmm. (z.d.) *Geschiedenis van de parochie Molenhoek* geraadpleegd op 18-01-2019, van <https://www.vommmm.nl/geschiedenis-molenhoek>

Bijlagen

Bijlage 1: interviewguide expertinterview

Interview met Harry van den Berg

Bachelorscriptie leefbaarheid in dorpen

Menno van Dinther

05-07-2018

1. Introductie

- Reden van het interview
- Vraag voor opname van het interview
- Structuur aangeven

Onderzoeksvraag: *In hoeverre hebben de gemeenschapshuizen invloed op de leefbaarheid in Molenhoek?*

Voor dit interview is er informatie opgedaan uit 'De staat van Mook en Middelaar'. Hierin staan onder andere feiten en trends in over diverse aspecten van Molenhoek.

Informatie over de respondent met betrekking tot de casus

- Hoe lang woont u al in Molenhoek?
  - Hoe bent u betrokken bij activiteiten en verenigingen etc. in het dorp?
- Hoe zou u het dorp Molenhoek omschrijven?

Leefbaarheid

- Wat verstaat u onder leefbaarheid?
- Vindt u leefbaarheid in een dorp belangrijk?
- Hoe ervaart u de leefbaarheid in Molenhoek?
  - Zijn er nog verbeterpunten?
- De bewoners van Molenhoek zijn relatief hoogopgeleid in vergelijking met het gemiddelde van Nederland. Denkt u dat dit invloed heeft op de ervaren leefbaarheid in het dorp?
- Wat voor invloed heeft de ouder wordende bevolking op de ervaren leefbaarheid in Molenhoek?

Voorzieningen Molenhoek

- Hoe ervaart u het voorzieningenniveau in Molenhoek?
- Zijn er nog verbeterpunten?
- In 'De staat van Mook en Middelaar' staat dat de groep 65 en ouder toeneemt in Molenhoek ten opzichte van de rest van de bevolkingsgroepen. Denkt u dat dit invloed heeft op de voorzieningen?
- Hoe vindt u dat de bestaande voorzieningen de verschillende leeftijdsklassen vertegenwoordigen?

Gemeenschapshuizen

- Molenhoek heeft als ik het goed begrepen heb drie gemeenschapshuizen, De Wieken, het LOP en de Kerk, hoe bent u bij elk van die gemeenschapshuizen betrokken?
  - Hoe leveren de gemeenschapshuizen een bijdrage aan het wonen in Molenhoek voor u?

- Wat voor functie hebben de gemeenschapshuizen in Molenhoek volgens u?
- Zijn deze functies te generaliseren over de drie gemeenschapshuizen of oefent elk gemeenschapshuis een andere functie uit op het dorp?
- Denkt u dat de manier van beheren belangrijk is voor een gemeenschapshuis? (*Indien nodig informatie vooraf over de verschillen in beheer van de drie gemeenschapshuizen*).
- Weet u iets van de onderlinge relatie tussen de drie gemeenschapshuizen? Is er sprake van concurrentie of samenwerking?
- Hoe ziet u het voortbestaan van de gemeenschapshuizen in Molenhoek?

Sociaal kapitaal

- In hoeverre zijn er mogelijkheden voor sociaal contact in het dorp?
  - Zijn er nog verbeterpunten op dat gebied?
- In hoeverre is een mogelijkheid om je aan te sluiten bij een vereniging en/of organisatie in het dorp?
- In welke mate is er sociale controle in het dorp?
  - In welke vorm is deze sociale controle aanwezig (whatsappgroep, op straat)?

Contactvragen

Voor mijn onderzoek wil ik nog met meerdere eigenaren/beheerders van de gemeenschapshuizen in Molenhoek spreken. Tevens wil ik nog met een medewerker van de gemeente spreken die zich bezighoudt met de leefbaarheid in Molenhoek

- Weet u met wie ik contact op zou kunnen nemen om meer informatie te krijgen over De Wieken?
  - Weet u met wie ik contact op zou kunnen nemen om meer informatie te krijgen over het LOP?
  - Weet u met wie ik contact op zou kunnen nemen om meer informatie te krijgen over de stichting Culturele Activiteiten Molenhoek (kerk/sacristie)?
- Weet u wie ik van de gemeente zou kunnen benaderen die mij meer kan vertellen over de leefbaarheid en de gemeenschapshuizen in Molenhoek?

Afsluiting

- Heeft u nog iets toe te voegen?
- Bedankt voor uw tijd.

Bijlage 2: Interviewgide gemeenschapshuizen

In deze bijlage staat de interviewgide die gebruikt is voor alle betrokken bij de gemeenschapshuizen. Deze is bij elke interview enigszins aangepast, maar niet significant om deze apart in bijlages te vermelden. Hieronder staat de interviewgide met een van de betrokken.

Interview met Paul Sutmuller
 Bachelorscriptie leefbaarheid in dorpen
 Menno van Dinther
 24-10-2018

1. Introductie

- Reden van het interview
- Onderzoek naar gemeenschapshuizen invloed leefbaarheid- Molenhoek relevant

- Vraag voor opname van het interview
- Structuur aangeven- informatie respondent- wieken- leefbaarheid- Molenhoek- afsluiting

Onderzoeksvraag: *In hoeverre hebben de gemeenschapshuizen invloed op de leefbaarheid in Molenhoek?*

Voor dit interview is er informatie opgedaan uit 'De staat van Mook en Middelaar'
Hierin staan onder andere feiten en trends in over diverse aspecten van Molenhoek.

Informatie over de respondent met betrekking tot de casus

- Hoelang woont u al in Molenhoek?
- Hoe bent u actief in het dorp?
- Hoelang verricht u al werkzaamheden voor de Wieken?
- Hoe zou u het dorp Molenhoek omschrijven?

Wieken

- Hoe is de Wieken ontstaan?
- Wat voor soort publiek trekt de Wieken?
  - Bent u tevreden met de hoeveelheid/soort publiek dat de Wieken aantrekt?
- Ik heb vernomen dat de Wieken uit vrijwilligers bestaat, wat zijn dat voor mensen?
  - Leeftijd, sterke binding met Molenhoek?
- Weet u wat de motieven zijn voor de vrijwilligers om voor de Wieken te werken?
- In hoeverre is er animo voor vrijwilligerswerk voor de Wieken?
- In hoeverre zorgt de Wieken voor sociaal contact/ontmoeten in Molenhoek?
  - Zijn er nog verbeterpunten op dat gebied?
    - Fysieke plekken?
    - Sociale groepen?
- Is er sprake van een bepaalde barrière om naar de Wieken te gaan?
- Bent u tevreden over de fysieke ruimte waarin de Wieken momenteel gevestigd is?
  - Ook de locatie?
- Wat betekend de Wieken voor het dorp Molenhoek?
- Hoe denkt u dat de Wieken zich in de toekomst zal ontwikkelen?
  - Welke factoren spelen daarbij een rol?

Leefbaarheid

- Hoe vindt u het wonen in het dorp? Welke aspecten vindt u belangrijk?
- Vindt u leefbaarheid in een dorp belangrijk?
- Hoe ervaart u de leefbaarheid in Molenhoek?
  - Zijn er nog verbeterpunten?
- De bewoners van Molenhoek zijn relatief hoogopgeleid in vergelijking met het gemiddelde van Nederland. Denkt u dat dit invloed heeft op de ervaren leefbaarheid in het dorp?
- Wat voor invloed heeft de ouder wordende bevolking op de ervaren leefbaarheid in Molenhoek?
- Hoe denkt u dat de leefbaarheid zich gaat ontwikkelen in de toekomst in Molenhoek?

Molenhoek

- Hoe ervaart u het voorzieningenniveau in Molenhoek?
  - Zijn er nog verbeterpunten?
- Wat vindt u van de kwaliteit van de voorzieningen?
- Hoe vindt u dat de bestaande voorzieningen de verschillende leeftijdsklassen vertegenwoordigen?
- In welke mate vinden er evenementen plaats in het dorp?
  - Zijn er genoeg mogelijkheden voor ontspanning/cultuur?
- In hoeverre zijn er tradities aanwezig in Molenhoek?
  - Indien ja, denkt u dat deze tradities blijven voortbestaan?
- In welke mate is er sociale controle in het dorp?

Afsluiting

- Heeft u nog iets toe te voegen?
- Kan ik contact met u opnemen indien ik vragen heb tijdens het verwerken van het interview?
- Bedankt voor uw tijd.

Bijlage 3: Interviewgide gemeente Mook en Middelaar

Interview met de gemeente Mook en Middelaar

Bachelorscriptie leefbaarheid in dorpen

Menno van Dinther

10-12-18

1. Introductie

- Vraag voor opname van het interview

Zoals ik in de mail verteld had ben ik bezig met mijn scriptie. Dit doe ik vanuit de opleiding geografie, planologie en milieu op het Radboud. Het doel van dit interview is om meer kennis te verkrijgen over de invloed van de gemeenschapshuizen op de leefbaarheid in Molenhoek.

Structuur: - introductie met informatie over u- gemeenschapshuizen- andere aspecten leefbaarheid- leefbaarheid algemeen- afsluiting

Het interview zal ongeveer 45 minuten duren

Het interview zal geanalyseerd worden en verwerkt in de scriptie.

Onderzoeksvraag: *In hoeverre hebben de gemeenschapshuizen invloed op de leefbaarheid in Molenhoek?*

Informatie over de respondent met betrekking tot de casus

- Wat is uw relatie tot Molenhoek?
- Bent u actief in het dorp?
- Hoe zou u het dorp Molenhoek omschrijven?

Gemeenschapshuizen

Voor dit onderzoek heb ik de Wieken, het LOP en de CAM als gemeenschapshuis genomen.

- In hoeverre denkt u dat de gemeenschapshuizen bijdragen aan ontmoetingen in Molenhoek?

- Welke andere functies hebben de gemeenschapshuizen?
  - In hoeverre zit er verschil in functie tussen de gemeenschapshuizen?
- Wat voor beleid voert de gemeente omtrent de gemeenschapshuizen in Molenhoek?
- Het LOP (dorpsraad) is mede dankzij de subsidie van de gemeente tot stand gekomen., welke invloed heeft de gemeente daarmee op het LOP?
- Hoe ziet u dit in de toekomst voor zich is het financieel mogelijk om het LOP te blijven subsidiëren?
- In hoeverre heeft de gemeente invloed op de Wieken en de CAM?
- Wat vindt u van de verdienmodellen van de verschillende gemeenschapshuizen? (Beroepsmatig, vrijwilligers-beroepsmatig, helemaal vrijwilligers)
- In hoeverre besteedt de gemeente aandacht aan de onderlinge relatie tussen de gemeenschapshuizen in Molenhoek?
- Hoe ziet u het voortbestaan van de gemeenschapshuizen in Molenhoek?
  - Welke rol speelt de gemeente hierin?

Molenhoek

- Welke voorzieningen naast de gemeenschapshuizen in Molenhoek ziet u als een plaats waar mensen elkaar kunnen ontmoeten?
- Weet u in hoeverre de bewoners waarde hechten aan ontmoeting?
  - Zijn zij bereid er geld of energie in te stekken voor meer ontmoetingsmogelijkheden/activiteiten?
- In hoeverre is een mogelijkheid om je aan te sluiten bij een vereniging en/of organisatie in het dorp?
- In welke mate vinden er evenementen plaats in het dorp?
  - Zijn er genoeg mogelijkheden voor ontspanning/cultuur?
- In hoeverre zijn er tradities aanwezig in Molenhoek?
  - Indien ja, denkt u dat deze tradities blijven voortbestaan?
- In welke mate is er sociale controle in het dorp?
  - In welke vorm is deze sociale controle aanwezig (whatsappgroep, op straat)?

Leefbaarheid algemeen

- Wat verstaat u onder leefbaarheid?
- Wat vindt u belangrijk voor de leefbaarheid in het dorp?
- In hoeverre bent u tevreden over de leefbaarheid in Molenhoek op dit moment?
- in de staat van Mook en Middelaar staat dat de bewoners van Molenhoek relatief hoogopgeleid zijn in vergelijking met het gemiddelde van Nederland. Denkt u dat dit invloed heeft op de leefbaarheid in het dorp?
- Wat voor beleid voert de gemeente om de leefbaarheid te vergroten?
  - Kunt u voorbeelden noemen van beleidstoepassingen/maatregelen die van invloed zijn geweest op de leefbaarheid in Molenhoek de afgelopen jaren?
- Wat vindt u van de rol die gemeente op dit moment heeft/inneemt omtrent de leefbaarheid?
  - Weet u welke rol de gemeente in de toekomst graag zou willen vervullen betreft dit onderwerp?

Afsluiting

- Heeft u nog iets toe te voegen?
- Kan ik contact met u opnemen indien ik vragen heb tijdens het verwerken van het

interview?

- Bedankt voor uw tijd.

Bijlage 4: Observatie Molenhoek verenigingsavond

Op 9 oktober was er een verenigingsavond in Molenhoek. Er werd plenair en in groepen besproken hoe het gesteld was met de verenigingen en hoe de toekomst eruit ziet. De observatie is hieronder uitgeschreven.

Vier thema's

1. Oud bestuur
2. Leden werven
3. Naamsbekendheid
4. Continuïteit/voortbestaan

1. Oud bestuur

Probleem is nu vaak dat er een te oud bestuur zit en er geen jonger bestuur zich meldt. Een van de redenen is dat jongeren het niet zien zitten om met een oud bestuur te werken. Tevens zorgt het bestuur dat er al lang zit voor een imago dat het een vaste groep is waar niet tussen te komen is. Ook zijn jongeren voortaan druk met andere dingen, waardoor ze geen bestuurstaken en verantwoordelijkheden op zich kunnen nemen.

Oplossingen zouden kunnen zijn; Ondanks geen nieuw bestuur toch opstappen waardoor de zoektocht naar een nieuw bestuur meer vaart krijgt. De taken van een bestuur meer verdelen onder leden. Waardoor er meer mensen kleinere verantwoordelijkheden en taken krijgen waardoor het aantrekkelijker is om toch iets voor de vereniging te doen. Uit de avond bleek dat persoonlijke communicatie de beste manier was om nieuw bestuur te krijgen.

2. Leden werven

Door de individualisering en digitalisering is het in Nederland in het algemeen al een trend van teruglopende ledenaantallen voor verenigingen. Echter heeft de ene vereniging er meer last van dan de ander. Dit komt onder andere doordat ze de jongeren niet kunnen bereiken, omdat zij vaak druk bezig zijn met andere dingen.

Oplossingen zouden kunnen zijn een nieuwe doelgroep aantrekken. Bijvoorbeeld bij de tennisvereniging ook tennislessen geven aan kinderen met een beperking.

Een strippenkaart vanuit het dorp dat er de mogelijkheid is om elke keer een sport of activiteit te proberen zonder dat er contributie betaald moet worden.

Persoonlijke communicatie blijkt ook hier de beste manier te zijn om nieuwe leden te werven.

3. Naamsbekendheid

Naamsbekendheid is een van de factoren die invloed heeft op de komst van nieuwe leden/bestuur. Het grootste probleem bij naamsbekendheid is dat niet elke organisatie bij meerdere doelgroepen bekend is. Daarom is het belangrijk om te weten wat je doelgroep is om daar op te kunnen focussen. Bijvoorbeeld bij oudere zou fysieke reclame beter werken dan reclame via digitale media. Molenhoeksdag werd ook als factor benoemd die invloed heeft op de bekendheid en het aantal leden van een vereniging.

4. Continuïteit/voortbestaan

De vraag in de enquête of de verenigingen nog bestaan over 5 jaar konden de meeste ja antwoorden. Echter waren er enkele waarin dit nog wel onzeker was. De vraag was ook of er nog wel naar continuïteit gestreefd moet worden en er niet moet worden genoten van de tijd die ze nu hebben.

De verenigingen met de relatief oudere bestuursleden hadden het meeste moeite om nieuw bestuur te vinden en dus te zorgen voor continuïteit. Geld speelde in mindere mate een rol, het probleem lag voornamelijk aan het gebrek van opvolging van het bestuur door jongere bewoners. Oplossingen zijn; buiten de dorpsgrenzen leden zoeken. Proberen jongeren te trekken door open dagen, voornamelijk bij sportclubs. En samenwerken met andere verenigingen werd ook als een oplossing gezien.

Algemeen

er was een hoge opkomst qua verenigingen, hieruit blijkt dat de verbetering van het verenigingsleven erg speelt in Molenhoek en dat er een hoge bereidheid is.

Bijlage 5:Codeboek families

Hieronder is te zien hoe vaak elk van de samengevoegde codes in de families is toegevoegd per kapitaal. Daarnaast zijn historie, toekomst en overig meegenomen waardoor alle bruikbare codes binnen een familie behoorden.

◇◇ Cultureel kapitaal (7)
◇◇ Financieel kapitaal (20)
◇◇ Gebouwd kapitaal (20)
◇◇ Historie (6)
◇◇ Leefbaarheid algemeen
◇◇ Menselijk kapitaal (12)
◇◇ Natuurlijk kapitaal (3)
◇◇ overig (4)
◇◇ Politiek kapitaal (10)
◇◇ Sociaal kapitaal (38)
◇◇ Toekomst (7)